

Opinnäytetyö (YAMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (ylempi AMK)

2012

Victoria Menna & Aki Saarinen

ULKOMAALAINEN VANKI TURUN VANKILASSA

– opas kuntoutuksen ja valvonnan haasteisiin

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Victoria Menna & Aki Saarinen

ULKOMAALAINEN VANKI TURUN VANKILASSA – opas kuntoutuksen ja valvonnan haasteisiin

Opinnäytetyö on kehittämishanke, jonka tavoitteina on ollut selvittää ja kartoittaa miten ulkomaalaisuus näkyy Turun vankilan vankipopulaatiossa, nostaa esiin ulkomaalaisuuden tuomia haasteita kuntoutuksen ja valvonnan näkökulmista sekä tuottaa kerättyyn aineistoon perustuva käytännön työkalu arjen työhön henkilökunnalle.

Hankeympäristönä on Rikosseuraamuslaitos ja siellä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella sijaitseva Turun vankila. Hanke on suunniteltu ja toteutettu siten, että sen siirtäminen muihin Rikosseuraamuslaitoksen vankiloihin on täysin mahdollista.

Kehittämishankeessa on esitelty laajasti rikosseuraamusalan toimintaympäristöä, lainsäädäntöä sekä strategisia ja toiminnallisia linjauksia. Opinnäytetyön tietoperusta rakentuu monikulttuurisuuden, sosiaalihoituksen sekä rikosseuraamustyön moninaisten käsitteiden ympärille. Opinnäytetyössä on käyty läpi myös erilaiset kuntoutuksen ja valvonnan periaatteet sekä haasteet.

Aineisto on kerätty haastattelemalla vankeja ja rikosseuraamusesimiehiä. Vankien haastattelu on toteutettu kyselylomakkeen avulla, jota on käännetty ruotsiksi, venäjäksi ja englanniksi. Kysely on kohdistettu tiettyyn poikkileikkauspäivään. Otanta muodostui kyseisenä päivänä paikalla olleista ulkomaalaiseksi luokitelluista vangeista. Rikosseuraamusesimiesten kohdalla on haastateltu kaikki vankien kanssa lähiyötä tekevät rikosseuraamusesimiehet. Haastattelumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua.

Kehittämishankkeen tuloksena on syntynyt Kattellaan-opas Turun vankilan henkilökunnan käyttöön. Oppaan sisältö on syntynyt vankien ja rikosseuraamusesimiesten haastattelujen ja kyselyjen pohjalta. Oppaan tarkoituksena on auttaa henkilökuntaa tilanteissa, jossa he tarvitsevat erityistä apua työskennellessään ulkomaalaisen vangin kanssa. Työn painopisteenä ei niinkään ole ollut laajasti kartoittaa kaikkia mahdollisia ulkomaalaisuuteen vankilassa liittyviä ongelmia, vaan hahmottaa suurempia haasteita ja etsiä niihin ratkaisuja. Tämän vuoksi työstä ei löydy kaikkien tulosten laajaa analysointia. Työssä on kiinnitetty huomiota myös hankkeen eettisyyteen, luotettavuuteen ja toistettavuuteen.

ASIASANAT:

(Rikosseuraamuslaitos, ulkomaalainen, vankila, vanki, valvonta, kuntoutus)

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Health Care and Social Services | Social Services

27.3. 2012 | Total number of pages 73 + 17

Instructor Eeva Timonen-Kallio

Victoria Menna & Aki Saarinen

FOREING PRISONERS IN TURKU PRISON – A Guidebook for Rehabilitation and Supervision

Our thesis is a development project the purpose of which is to investigate the proportion of foreigners in Turku Prison prisoner population, bring forth the rehabilitation and supervision challenges that foreign prisoners may induce, and create a practical tool for the everyday work of the prison staff.

The project environment is the Criminal Sanctions Agency, more precisely Turku Prison in the Criminal Sanctions Region of Western Finland. The project is planned and carried out so that transferring it to other prisons of the Criminal Sanctions Agency is entirely possible.

Our thesis provides an extensive description of the operational environment, legislation, and strategic and operational policies of the criminal sanctions field. The knowledge basis of our thesis centres on the various concepts of multiculturalism, social counselling, and criminal sanctions work. The different principles and challenges of rehabilitation and supervision work are also discussed.

The data was gathered by interviewing prisoners and senior criminal sanctions officials. The interviews of prisoners were carried out by using a questionnaire, which was translated into Swedish, Russian and English. The survey was focused on a specific cross-section date. The prisoners classified as foreign present in the prison on the day in question formed the sample. All senior criminal sanctions officials who do contact work with the prisoners were interviewed. The interview method we used was theme interview.

The development project resulted in the guidebook *Kattellaan* (We'll see) for the staff at Turku Prison. The content of the guidebook is based on the interviews of the senior criminal sanctions officials and the questionnaires directed at the prisoners. The purpose of the guidebook is to help the prison staff in situations where they need specific advice for working with a foreign prisoner. Our thesis also considers the ethicalness, reliability and repeatability of the project.

KEYWORDS:

(Criminal Sanctions Agency, foreign, prison, prisoner, supervision, rehabilitation)

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN JA PERUSTEHTÄVÄN KUVAUS	7
2.1 Toimintaympäristö	7
2.2 Vankeuslaki ja rikosseuraamustyön perustehtävä	12
2.3 Valtioneuvoston asetus vankeudesta ja rikosseuraamustyön perustehtävä	13
2.4 Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020 ja rikosseuraamustyön perustehtävä	15
2.5 Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen toimintasuunnitelma vuodelle 2011 ja rikosseuraamustyön perustehtävä	16
3 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA	17
3.1 Kulttuuri ja monikulttuurisuus	17
3.2 Vankila monikulttuurisena toimintaympäristönä	20
3.3 Valvonta ja vangin asema vankilassa	26
3.4 Kuntoutus vankilassa	30
4 OPINNÄYTETYÖN MÄÄRITTELY JA TOTEUTUS	38
4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tehtävät	38
4.2 Toteuttamisen vaiheet	40
4.3 Ideointi ja suunnittelu	42
4.4 Toteutus ja kyselyt	49
5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	51
5.1 Kontrolloidun vankikyselyn keskeisimmät tulokset	51
5.2 Rikosseuraamusesimiesten asiantuntijahaastattelun keskeisimmät tulokset	55
5.3 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotukset vankikyselyn ja rikosseuraamusesimiesten asiantuntijahaastattelun perusteella	59
6 KATTELLAAN-OPAS	63
6.1 Oppaan lähtökohdat	63
6.2 Kohderyhmä	63
6.3 Oppaan sisältö	64
7 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI JA LUOTETTAVUUS-NÄKÖKULMAT	65
7.1 Arviointi	65

7.2 Luotettavuus ja eettisyys	68
7.3 Toistettavuus ja tulosten levittäminen	69
LÄHTEET	71

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupapäätös.
- Liite 2. Saatekirje sekä vankikyselylomake (suomi).
- Liite 3. Asiantuntijahaastattelurunko.
- Liite 4. Kattellaan-opas.

KUVAT

Kuva 1. Ilmakuva Turun vankilasta.	11
------------------------------------	----

KUVIOT

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio.	7
Kuvio 2. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen rakenne.	8
Kuvio 3. Rikosseuraamuslaitoksen vankirakenne 2010.	23
Kuvio 4. Opinnäytetyön tavoitteet ja tehtävät.	39
Kuvio 5. Opinnäytetyön vaiheet.	40

TAULUKOT

Taulukko 1. Vuonna 2009 tavoitteelliseen ohjelmaan tai muuhun sosiaaliseen kuntoutumiseen osallistuneet	36
Taulukko 2. Kontrolloidun vankikyselyn keskeisimmät tulokset	52

1 JOHDANTO

Suomessa on vähän ulkomaalaisia henkilöitä suhteessa kantaväestöön ja verrattuna muihin pohjoismaihin ja EU:hun. Esimerkiksi Ruotsissa on ulkomaalaisia noin 6 % koko väestöstä. Hannu Niemi Haaste lehden 3/2011 artikkelissaan Ulkomaalaiset rikoksen tekijöinä ja uhreina, toteaa, että vuonna 2010 Suomessa on ollut 168 000 ulkomaan kansalaista. Määrä on kasvanut merkittävästi kuluneessa 20 vuodessa, vuonna 1990 määrä oli 26 000. Nykyään ulkomaalaisten maahanmuuttajien määrä on 3 % koko Suomen väestöstä. Samalla ulkomaalaisten vankien määrä on ollut Suomessa nousussa koko 2000-luvun ajan. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa noin joka kymmenes vanki on ulkomaalainen.

Opinnäytetyömme aihe lähti työelämän tarpeesta. Ulkomaalaisten vankien määrän kasvaessa myös heihin liittyvät haasteet kasvavat. Opinnäytetyössämme selvitämme ulkomaalaisten vankien asemaa Turun vankilassa. Opinnäytetyössämme ulkomaalaisella vangilla tarkoitamme, vankia jonka kansalaisuus on joku muu kuin Suomi (Vankitietojärjestelmän kategoriointiperuste). Tavoitteena on nostaa esiin ulkomaalaisuuden tuomia haasteita kuntoutuksen ja valvonnan näkökulmista ja pohtia ratkaisuja sekä valvonnan että kuntoutukseen kokemuksiin haasteisiin valmiiden toimintamallien ja ohjeiden avulla. Opinnäytetyön tarkoitus on tuottaa kirjallista materiaalia sekä toimintaohjeita oppaan muodossa (Kattellaan-opas), jonka käyttö olisi mahdollista paikallisesti ja myös laajemmalti valtakunnallisesti.

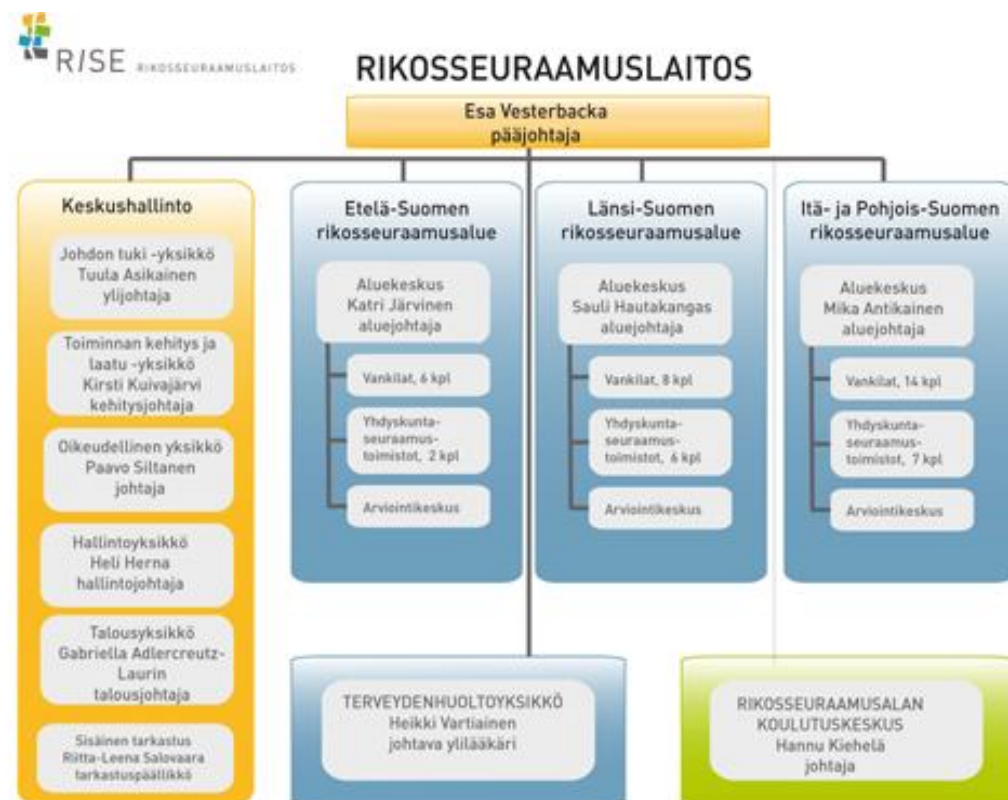
Opinnäytetyön tietoperusta rakentuu monikulttuurisuuden, sosiaaliohjauksen sekä rikosseuraamustyön käsitteiden ympärille. Näitä käsitteitä tarkastellaan työssämme rikosseuraamusalan näkemysten kautta sekä valvonnan ja kuntoutuksen näkökulmista. Opinnäytetyömme alussa määrittelemme kattavasti rikosseuraamuslaitoksen ja vankilan toimintaympäristönä sekä perustehtävän

lakien, asetusten, strategioiden ja toimintasuunnitelmien kautta. Luvussa kolme tuodaan esille opinnäytetyön tietoperusta. Seuraavaksi käymme läpi opinnäytetyön vaiheittaisen etenemisen sekä käytetyt toteuttamisen menetelmät. Opinnäytetyön käytännön toteuttamisen jälkeen siirrymme tulosten kokoamiseen ja analysointiin. Johtopäätösten avulla syntyy ”yhteinen lapsemme”, henkilökunnan käyttöön tarkoitettu Kattellaan–opas. Työmme painopiste on yleisimpien ongelmien ja haasteiden ratkaisujen pohdinnassa, ei kattavassa kartoituksessa tai tulosten laajassa analysoinnissa. Näimme tärkeäksi tarjota henkilökunnalle helppokäyttöisiä ja selkeitä ratkaisuja yleisimpiin haasteisiin, oppaan muodossa. Lopuksi käsittelemme tulosten levittämistä sekä opinnäytetyön tekemisen arviointia.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN JA PERUSTEHTÄVÄN KUVAAUS

2.1 Toimintaympäristö

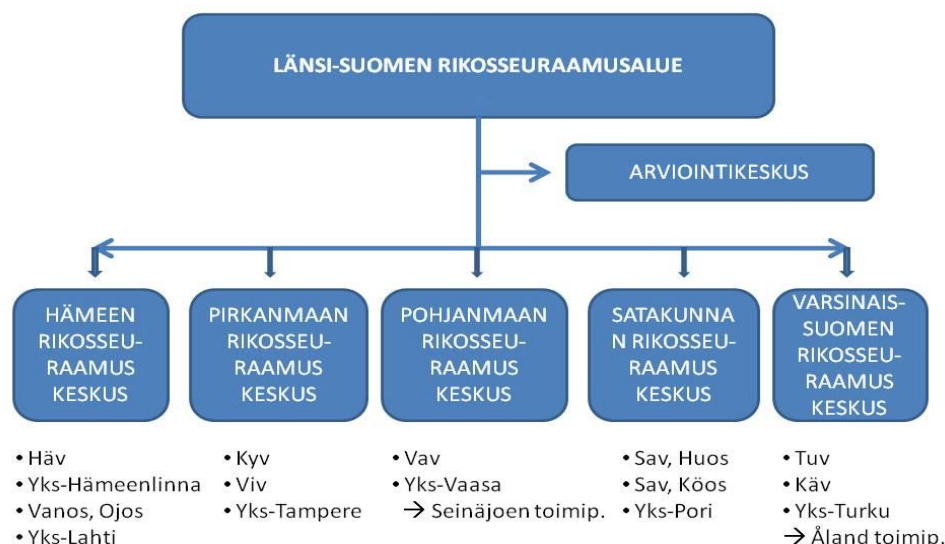
Makrotasolla Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio on helpoiten nähtävissä alla olevasta kaaviosta. Rikosseuraamuslaitos on koko Suomen maantieteellisesti kattava tutkintavankeuden toimeenpanoon sekä vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon keskittyvä organisaatio.

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2011a).

Rikosseuraamuslaitosta on johtaa vuodesta 2005 pääjohtaja Esa Vesterbacka, jonka toimipaikka on Helsingissä sijaitsevassa Keskushallintoyksikössä (RISE/KEHA). Kokonaisuudessaan Keskushallintoyksikkö koostuu viidestä matriisiyksiköstä sekä sisäisen tarkastuksen yksiköstä. Yksiköt ovat Johdon tuki, Hallintoyksikkö, Toiminnan kehitys- ja laatuyksikkö, Talousyksikkö ja Oikeudellinen yksikkö. Jokaisella yksiköllä on olemassa selkeät, nimen perusteellakin pääteltävät, vastuu-alueet ja erikoisosaamisalueet.

Aluehallinnon ja vankiloiden osalta Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio jakaantuu kolmeen täytäntöönpanoalueeseen, joita ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). Vastaavasti nämä rikosseuraamusalueet jakautuvat rikosseuraamuskeskuksiin (Rike), joiden alaisuudessa toimii eri määrä vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. Jokaisella rikosseuraamusalueella toimii oma tulostavastuullinen aluehallinto, joka koostuu Aluekeskuksesta (Alke) ja Arviointikeskuksesta (Arke) sekä täytäntöönpanoyksiköstä.

Kuvio 2. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen rakenne.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen alueellisen operatiivisen johdon aluekeskus sijaitsee Tampereella ja toimintaa johtaa aluejohtaja Sauli Hautakangas. Länsi-Suomen rikosseuraamusalue jakautuu viiteen rikosseuraamuskeskukseen; Hämeen rikosseuraamuskeskukseen (johon kuuluu Hämeenlinnan vankila, Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimisto, Vanajan vankilan Vanajan sekä Ojoisten osasto ja Lahden yhdyskuntaseuraamustoimisto), Pirkanmaan rikosseuraamuskeskus (johon kuuluu Kylmäkosken vankila, Vilppulan vankila sekä Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto), Pohjanmaan rikosseuraamuskeskus (johon kuuluu Vaasan vankila, Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimisto sekä sen Seinäjoen toimipaikka), Satakunnan rikosseuraamuskeskus (johon kuuluu Satakunnan vankila sekä Porin yhdyskuntaseuraamustoimisto) ja Varsinais-Suomen rikosseuraamuskeskukseen (johon kuuluu Turun vankila, Käyrän vankila sekä Turun yhdyskuntaseuraamustoimisto ja sen Ahvenanmaan toimipaikka). Varsinais-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskusta johtaa Kimmo Hypen. Arviointikeskus sijaitsee samoissa tiloissa Turun vankilan kanssa, vaikka onkin oma itsenäinen yksikkönsä. (Rikosseuraamuslaitos 2010a.)

Siirryttäessä makrosta mikroon tulevat tarkasteluun rikosseuraamuskeskusten perusyksiköt eli laitokset. Tästä esimerkkinä Turun vankila, joka tulee toimimaan myös nyt käsillä olevan opinnäytetyön toimintaympäristönä. Turun vankila on muuttanut Kakolanmäeltä uusiin tiloihin Turun Saramäkeen ja aloittanut siellä toimintansa syyskuussa 2007. Nykyinen Turun vankila on korkean turvallisuusluokan vankila, joka on rakennettu erityisesti turvallisuusseikat huomioon ottaen (mm. osastointi). Vankipaikkoja vankilassa on virallisesti 255, mutta laitos on alkuhetkistä lähtien kärsinyt kroonisesta ylliasutuksesta. Pahimmillaan vankeja on ollut kirjoilla Turun vankilassa lähes 400. Henkilökuntaa Turun vankilassa on n. 230 henkilöä, joista yli puolet on valvonnan virkamiehiä (vartijat ja rikosseuraamusesimiehet). Muita käytössä olevia virkanimikkeitä ovat mm. laitosalainen, keittäjä, työnjohtaja,

virastosihteeri, ohjaaja, sosiaalityöntekijä, erityisohjaaja, psykologi, pastori ja liikunnan ohjaaja. (Rikosseuraamuslaitos 2010b.)

Turun vankila pyrkii ottamaan huomioon työn monipuolisuuden ja vaativuuden jo rekrytointivaiheessa. Uusia henkilöitä palkatessa etsitään henkilöitä, joilla on kykyä edistää vankien rangaistusajan suunnitelmallista etenemistä ja samalla huolehtia täytäntöönpanon turvallisuudesta ja lainmukaisuudesta. Tehtävässä menestyminen edellyttää lainsäädännön tuntemusta, ymmärrystä rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamisesta ja halua osaltaan kehittää tiimensä toimintaa tulostavoitteiden mukaisesti. Rikosseuraamuslaitoksen virkaa täytettäessä kiinnitetään huomiota myös hakijan henkilökohtaiseen sopivuuteen rikosseuraamusalan tehtävissä. Hakijalta odotetaan sitoutumista rikosseuraamusalan tavoitteisiin, jämäkkää ja samalla aktiivista työtettä sekä kiinnostusta kehittää ja organisoida uusia työtapoja. Hyvät vuorovaikutustaidot ja kyky ilmaista itseään ovat selkeästi työssä välttämättömät taidot. Kielitaitovaatimuksena on suomen kielen hyvä ja ruotsin kielen vähintään tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Muu kielitaito katsotaan eduksi. (Grönlund Inga 17.12.2011.)

Toiminnaltaan Turun vankila on monipuolinen kokonaisuus, joka kattaa lähes kaiken Suomen vankiloissa toteutettavan toiminnan ja vankityypit. Vangin on mahdollista osallistua laitoksessa tehtävään kuntouttavaan ja laaja-alaiseen työtoimintaan. Vangilla on mahdollisuus itsenäiseen opiskeluun, opiskeluun oppisopimuskoulutuksen avulla sekä suorittaa peruskoulun ja lukion kursseja. Turun vankilassa vangilla on mahdollisuus päästä päihdekuntoutukseen katkaisuhoidon ja päihdearvion kautta. Laitoksessa annetaan päihdeinformaatiota ja harjoitetaan motivointia, mm. Antiriippuvuudet-inforyhmätoiminnan avulla. Päihdeohjelmista toteutetaan mm. Kalterit taakse-kurssia. Vankilassa on myös oma päihdeetön sopimusosasto ja mahdollisuus osallistua AA – ja NA- ryhmiin. Vankilassa järjestetään myös

ongelmanratkaisutaitoja kehittäviä Cognitive Skills- kursseja sekä väkivaltarikoksista tuomituille tarkoitettuja Omaehtoisen muutoksen- kursseja. Väkivaltaisen historian omaaville vangeille järjestetään Suha eli Suuttumuksen hallinta- kursseja sekä erityisesti naisille kehitettyjä toimintaohjelmia. (Rikosseuraamuslaitos 2010c.)

Kuva 1. Ilmakuva Turun vankilasta (Rikosseuraamuslaitos 2010c).

Kaiken edellä esitetyn lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen organisaatioon kuuluu myös oma hallinnollisesti itsenäinen yksikkö, Terveystieteiden yksikkö (RTHY), joka koostuu valtakunnallisesti toimivista yhteisistä palveluista: toiminnan ohjaus, lääkekeskus ja hammashuolto, Psykiatrisesta vankisairaalarasta (Turku ja Vantaa) ja Vankisairaalarasta (Hämeenlinna) sekä vankiloiden yhteydessä toimivista poliklinikoista. Rikosseuraamuslaitoksella on myös oma koulutusorganisaatio eli Vantaan Tikkurilassa sijaitseva Rikosseuraamusalan

koulutuskeskus (RSKK), joka vastaa rikosseuraamusalaan liittyvästä tutkintokoulutuksesta (vankeinhoidon perustutkinto) sekä ammattitaitoa ylläpitävästä ja täydentävästä koulutuksesta. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.)

Vankila nojaa kaikessa toiminnassaan hyvin vahvasti auktoriteettiseen toimintamalliin, selkeisiin vastuualueisiin ja virkaperusteiseen työnjakoon. On epärealistista odottaa muuttavansa yhdellä kertaa koko järjestelmää ja siksi järkevää asennoitua kohdentamaan muutokset hyvin yksilöityihin asioihin, joiden kautta suurempi muutoskin on mahdollista. Koemme haasteeksi toimivan yhteistyön virittämisen erityisesti kuntoutus- ja valvontasektorin välille, perinteisesti vankilassa on ollut "vastakkaisasettelua" ko. toimijoiden välillä. Näkökulmien muuttaminen ja yhteistoimintamallien kehittäminen on suuri haaste edelleen tulevaisuudessa.

2.2 Vankeuslaki ja rikosseuraamustyön perustehtävä

Vankeuslaissa, sen 1. luvun 2 §:ssä todetaan lyhyesti vankeuden täytäntöönpanon yleinen tavoite: Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. (Suomen Säädoskokoelma 767/2005 Vankeuslaki.)

Samoin 1. luvun 3 §:ssä asetetaan ns. vankeuden täytäntöönpanon sisällön yleiset vaatimukset: Vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta. Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä

niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. (Suomen Säädöskokoelma 767/2005 Vankeuslaki.)

Samoin hyvin merkityksellinen ja perustehtävää ohjaava pykälä on Vankeuslain 5 §, jossa määritellään vankien kohtelun yleisperiaatteet; Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Alle 21-vuotiaina rikoksensa tehneille nuorille tuomittua vankeutta täytäntöönpannassa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin. (Suomen Säädöskokoelma 767/2005 Vankeuslaki.)

2.3 Valtioneuvoston asetus vankeudesta ja rikosseuraamustyön perustehtävä

Keskeisin perustehtävää määrittelevä pykälä kyseisessä asetuksessa on 4. luvun 18 §, jossa määritellään vangin rangaistusajan suunnitelman sisältö: Rangaistusajan suunnitelma laaditaan Rikosseuraamusviraston (nykyisin Rikosseuraamuslaitos) vahvistamalle lomakkeelle. Suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon:

- 1) vangin aikaisempi rikollisuus, vangin tekemän rikoksen tai tekemien rikosten laatu ja tuomitun rangaistuksen pituus;
- 2) vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat;
- 3) arvio vangin työ- ja toimintakyvystä;
- 4) tekijät, jotka lisäävät todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin;

- 5) tekijät, joilla todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin voidaan vähentää; sekä
- 6) turvallisuuteen vaikuttavat tekijät.

Rangaistusajan suunnitelma sisältää:

- 1) vankeusajan keskeiset tavoitteet;
- 2) tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuustasosta;
- 3) turvallisuusjärjestelyille asetettavat vaatimukset;
- 4) tiedon sijoitusvankilasta;
- 5) suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 6) suunnitelman mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä; sekä
- 7) vapauttamissuunnitelman ja valvontaan määrättävän osalta lisäksi valvontasuunnitelman.

Asetuksen 8 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa suunnitelma sisältää ainakin päätöksen vankilasta, johon tuomitun on saavuttava tai johon hänet on toimitettava, rangaistuksen suorittamisen aloittamispäivästä sekä tietoja osallistumisvelvollisuuden täyttämisestä sekä mahdolliseen koevapauteen ja ehdonalaiseen vapauttamiseen liittyvistä asioista. (Valtioneuvoston asetus 509/2006 Valtioneuvoston asetus vankeudesta.)

Toinen perustehtävää määrittelevä pykälä on 19 §, jossa määritellään, kuka rangaistusajan suunnitelman laatii, toteuttaa ja miten seuranta tulisi toteuttaa.

Rangaistusajan suunnitelman laatii sijoittajayksikkö (nykyisin arviointikeskus). Suunnitelman täytäntöönpanosta ja tarkentamisesta vastaa sijoitusvankila. Sijoitusvankila huolehtii myös niistä valmisteluista, joita vangin päästäminen valvottuun koevapauteen tai ehdonalaiseen vapauteen (vapauttamissuunnitelma) edellyttävät. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumisesta on vankilassa seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuodessa. Jos täytäntöönpanossa todetaan välttämättömäksi poiketa rangaistusajan suunnitelmassa vahvistetuista tavoitteista, vankilan on tehtävä sijoittajayksikölle esitys suunnitelman muuttamisesta. Samoin on meneteltävä, jos suunnitelman noudattaminen edellyttää vangin siirtämistä toiseen vankilaan, jollei sijoittajayksikkö ole siirtänyt toimivaltaa asiassa vankilalle. (Valtioneuvoston asetus 509/2006 Valtioneuvoston asetus vankeudesta.)

2.4 Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020 ja rikosseuraamustyön perustehtävä

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa vuosille 2011–2020 perustehtävä määritellään seuraavanlaisesti: Rikosseuraamuslaitos vastaa tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Rikosseuraamuslaitos vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuuteen toteuttamalla vaikuttavaa ja oikeudenmukaista seuraamusten täytäntöönpanoa. Erityisenä tavoitteena on parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä tuomittujen uusintarikollisuusriskiä. Strategiassa perustehtävä yhdistetään kiinteästi Rikosseuraamuslaitoksen arvoihin, visioon sekä keskeisiin tavoitteisiin. (Rikosseuraamuslaitos 2011b.)

Nykyaikaisen rikosseuraamustyön arvopohjaksi on määritelty ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä uutena arvona edellisten lisäksi myös turvallisuus omana arvonaan. Uuden strategian visiona toimii ajatus siitä, että

Rikosseuraamuslaitos tekee vaikuttavaa, luotettavaa ja merkityksellistä työtä yhteiskunnan turvallisuuden hyväksi. Suomalaisen rikosseuraamustyön keskeisiksi tavoitteiksi on määritelty järjestää polku rikoksettomaan elämään aktiivisella verkostoyhteistyöllä, siirtyä turvallisesti kohti avoimempaa ja vaikuttavampaa täytäntöönpanoa sekä mieltää rikosseuraamustyö mielekkääksi työksi, jota tekee motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö. (Rikosseuraamuslaitos 2011b.)

Tulevaisuuden haasteina ja osittain myös uhkakuvina uudessa strategiassa tuodaan esille kansainvälistyminen (mm. ulkomaalaisten vankien määrän kasvu), väestönkehitys (mm. väestön ikääntyminen ja monikulttuurisuus), julkisen talouden rahoitusongelmat (mm. valtion tuottavuusohjelma ja kuntatalouksien heikkeneminen), tietoyhteiskunnan ja teknologian kehitys (mm. median vaikutuksen kasvu), yhteistyötahojen toiminnan muutokset (mm. palvelurakenteiden muutokset), rikosseuraamusasiakkaiden terveys-, työ- ja toimintakyvyn heikkeneminen (mm. päihdeongelmien ja mielenterveyshäiriöiden yleistyminen) sekä rikollisuustilanne. (Rikosseuraamuslaitos 2011b.)

2.5 Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen toimintasuunnitelma vuodelle 2011 ja rikosseuraamustyön perustehtävä

LSRA:n toimintasuunnitelman keskeiset muutokset perustehtävän tekemiseen liittyvät yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, toiminnalliseen tehokkuuteen, laadunhallintaan sekä henkisten voimavarojen hallintaan ja kehittämiseen. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen osalta keskeiset toimenpiteet tarkoittavat sijoittelua avoimempiin laitoksiin, valvotun koevapauden lisäämistä alueellisesti, vapauten valmentamispalvelun perustamista Tampereelle ja Lahteen sekä tulevan valvontarangaistuksen käyttöönoton varmistamista sekä toimeenpanemista. Toiminnallisen tehokkuuden osalta keskeiset toimenpiteet tarkoittavat yliasutuksen poistamista, rakenteellisten muutosten valmistelua sekä hallintotiimien käynnistämistä. (Rikosseuraamuslaitos 2011c.)

Laadunhallinnan osalta keskeiset toimenpiteet tarkoittavat mm. sidosviranomaisille (esimerkiksi työ- ja elinkeinotoimistot ja poliisi) tiedottamista perustehtävän muutoksista, ohjelmatoiminnan kehittämistä ja sen käytön lisäämistä sekä suoraan suljetusta vankilasta vapautumisen järjestelmällistä vähentämistä. Henkisten voimavarojen hallinnan ja kehittämisen osalta keskeiset toimenpiteet tarkoittavat alan sisäisen johtamiskoulutuksen kehittämistä sekä siihen panostamista pitkällä aikavälillä, pyrkimystä sairaspoissaolojen vähentämiseen, varhaisen puuttumisen mallin käyttöönottoa, henkilöstön työtyytyväisyyden parantamista sekä työprosessien ja yhteistyön kehittämisen avulla ylitöiden tekemisen vähentämistä. (Rikosseuraamuslaitos 2011c.)

3 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

3.1 Kulttuuri ja monikulttuurisuus

”Kulttuuri”-sanon alkuperä tulee latinan verbistä *colere*, viljellä, sekä siitä edelleen johdetusta substantiivista *cultura*, joka tarkoittaa viljelystä. Aluksi tämä tarkoitti maanviljelyä. 1700-luvulla valistuksen ajalla kulttuurin käsitettä ryhdyttiin käyttämään ihmisen elintavoista tai kaikesta siitä, mikä on ihmisen tekemää ympäristöä. Tähän pohjautuu myös sanan käyttö kulttuuriantropologian käsitteenä. Sosiologit käyttävät kulttuurin käsitettä kuvaamaan kaikkia ihmisyhteisöjen ei-biologisia (ei suoraan luonnosta nousevia) opittuja ja symbolisia piirteitä. Tällaisia ovat muiden muassa kieli, tavat, tottumukset eli kaikki se, mikä erottaa inhimillisen muusta luonnosta. (Onnismaa, Pasanen, Spangar 2000b, 183–184.)

Vaikka kulttuureja on ja on ollut monia ja vaikka kulttuurit eroavatkin paljon toisistaan, niillä on silti paljon yhteistä. Kulttuureita voidaan luokitella monella eri tavalla. Aikatasossa voidaan puhua kulttuurikausista (esimerkiksi antiikki ja

keskiaika) sekä kulttuurityypeistä (esimerkiksi pyyntikulttuuri ja kaupunkikulttuuri). Paikan tasossa voidaan puhua kulttuuripiireistä (esimerkiksi länsimainen ja arabialainen kulttuuripiiri), kulttuurialueista (joiden kansoilla on runsaasti yhteisiä kulttuuripiirteitä, kuten Pohjoismaat ja latinalainen Amerikka), kansallisista kulttuureista (esimerkiksi saksalainen tai suomenruotsalainen kulttuuri) ja paikalliskulttuureista (joiden ytimenä esimerkiksi vaikkapa tietty maakunnallinen keskus). Puhutaan myös sosiaalisista osakulttuureista (esimerkiksi luokkakulttuureita ovat aatelis-, porvaris- ja työväenkulttuuri; ammattiryhmiin perustuvana esimerkkinä merimieskulttuuri). Ihmisen erikoislaatu ilmenee kaikissa kulttuureissa hyvin samankaltaisesti. Kaikissa kulttuureissa on löydettävissä käsitteitä ja tapoja, jotka kertovat:

1. ihmisen ja luonnon vastakohdasta
2. miehen ja naisen vastakohdasta
3. yhteisön ja muiden välisistä eroista

(Onnismaa ym. 2000b, 183–184.)

Lavean määrittelyn mukaan kaikki sosiaalinen ja yhteiskunnallinen on kulttuuria. Kulttuuriin kuuluvat yhteiskunnassa vallitsevat normit, arvot jne. Kulttuuri on erottelujen järjestelmä, jonka avulla me luokittelemme ympäristöä, arvotamme itseämme ja muita sekä rakennamme identiteettiämme. Arkipäivän kulttuurissa on siis kyse merkitysten järjestelmästä, jonka avulla yhteisön jäsenet luokittelevat toisiaan, perustelevat omaa toimintaansa ja tulkitsevat muita. ”Tässä kukaan ei toimi puolueettomasti, vaan ihmiset arvottavat koko ajan ympäristöään. Kulttuurin avulla luodaan myönteistä minäkuvaa, myönteistä kulttuurista identiteettiä. Esimerkiksi suomalaisten teollisuustyöntekijöiden kulttuuriseen identiteettiin kuuluu insinöörien mollaaminen”. (Melin & Roine 2012.)

Kulttuuri käsitettä voi lähestyä monesta eri näkökulmasta. Onnismaa, Pasanen ja Spangar määrittelevät kulttuurin yksilön ja yhteisön toiminnan raamiksi, reunaehdoksi, joka sisältää sekä tiedostettua että tiedostamatonta. Kurki, Kurki-Suutarinen ja Taruvuori taas määrittelevät kulttuurin identiteetin ja arvokeskustelun kautta. Kulttuurin voi määritellä ihmisen elämän kokonaisuudeksi eikä niinkään ” korkean tietämisen sektoriksi”. Kulttuuriin kuuluvat ihmisen erilaiset aktiviteetit: osallistuminen ja jokaisen ihmisen persoonaan ja identiteettiin kuuluva toiminta. (Onnismaa ym. 2000b, 183–184; Kurki ym. 2010, 79–80.)

Alati kasvavan maahanmuuton kautta myös Suomi on kokenut merkittävän ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrän nousun. Tämä on ollut omiaan nostamaan monikulttuurisuuden haasteeksi lähes kaikilla työelämän alueilla. Kun vuonna 1990 Suomessa oli 26 000 ulkomaan kansalaista, oli vuoteen 2010 mennessä heitä Suomessa jo 168 000. Suurimpia maahanmuuton syitä ovat perhesuhteet, opiskelu, työperäinen muutto sekä humanitaariset syyt (pakolaiset, turvapaikan hakijat). Globaalin ja rajat ylittävän vuorovaikutuksen kautta myös kielellisesti on Suomessa ollut havaittavissa selkeää muutosta; vieraskielisten määrä Suomessa on kaksinkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kansainvälistyminen koskettaa myös suomalaista vankeinhoitoa monin tavoin ja lisää tarvetta monikulttuurisuuden huomioimiselle sen tarjoamissa palveluissa. (Tilastokeskus 2011.)

Monikulttuurisuus on määriteltävissä monin erilaisin tavoin. Yleisessä käsitteen määrittelyssä monikulttuurisuus määritellään eri kulttuurisia ja kielellisiä taustoja edustavien ryhmien tasa-arvoiseksi rinnakkaiseloksi. Monikulttuurisuus on siis ideologinen ja yhteiskuntaan liittyvä käsite, jonka perimmäinen ajatus on, että kaikkien kulttuurien tulee saada ilmentää itseään ja omia tapojaan. Monikulttuurisuudella tarkoitetaan useaan kulttuuriin liittyvää tai usean kulttuurin piirteitä sisältävää kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Yksilön näkökulmasta katsottuna ajatuksena on kunnioittaa ja arvostaa erilaisia elämäntapoja. Tässä

määritelmässä käsite kulttuuri on yhteisöllinen opittu ilmiö, jonka esiin tuloon vaikuttaa ihmisen oma persoonallisuus. Kulttuuri on näkyvissä arvoissa, uskomuksissa, käyttäytymisessä, tottumuksissa ja kielessä. Yksilön oma kulttuuristausta vaikuttaa siihen, miten hän näkee tai vastaanottaa vieraan kulttuurin. (Schubert 2007, 20–21.)

Monikulttuurisuus voidaan määritellä myös ideologiaksi, jossa kunnioitetaan eri kulttuuriryhmien erilaisuutta kansakunnan sisällä. Ideologia rohkaisee ja kannustaa kyseiset ryhmät säilyttämään omat kulttuuriset erityispiirteensä (Onnismaa ym. 2000b, 183–184). Monikulttuurisuus on alkanut näkyä myös vankilassa sen myötä, kun ulkomaalaisten määrä on lisääntynyt yleisesti yhteiskunnassa. Rikosseuraamuslaitoksen kertomuksessa 2009 asiaa tuodaan esiin seuraavasti: ”Ulkomaalaisten tai ulkomaalaistaustaisten tuomittujen määrän lisääntyminen edellyttää entistä suuremman huomion kiinnittämistä heidän erityistarpeisiinsa niin vankiloissa kuin yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanotyössä. Kansainvälistyminen on myös mahdollisuus rangaistusten täytäntöönpanon kehittämistyössä. Suomalainen täytäntöönpanojärjestelmä voi olla sekä saavana että antavana osapuolena kansainvälisessä kehittämistyössä” (Rikosseuraamuslaitos 2009).

3.2 Vankila monikulttuurisena toimintaympäristönä

Vankilaa instituutiona kuvataan monesti pienoisyhteiskuntana, varsinaisen yhteiskunnan sisällä. Määritelmä on monella tapaa osuva ja monet yleisen yhteiskunnan sisällä esiintyvistä rakenteellisista muutoksista heijastuvat myös ajan kuluessa vankilan muutoin hyvin suljettuun ympäristöön. Täten myös monikulttuuristuvan yhteiskunnan mukana tulevat haasteet yhteiskunnan erilaisten palvelujen järjestämiselle lisääntyvät ja tämä heijastuu myös rikosseuraamusalalle. Eri kulttuureista tulevien vankien erilaiset palvelutarpeet on huomioitava ja vähitellen kulttuuristen tekijöiden huomioiminen alkaa muodostua osaksi työntekijöiden ammatillista osaamista. Koska nykyaikainen

rikosseuraamustyö nojaa pitkälti asiakkaan tai vangin tarpeisiin, ovat ne sitten tiedostettuja taikka tiedostamattomia, on henkilöä määrittelevien kulttuuristen tekijöiden huomioiminen rikosseuraamustyössä hyvinkin luonnollista.

Monikulttuurisuus esiintyy käytännön rikosseuraamustyössä monin erilaisin tavoin, mm. eri uskontoihin kuuluvat noudattavat erilaisia uskontraditioita, esimerkiksi muslimeilla Ramadan, jonka aikana heille toimitetaan vankilan toimesta ruokaa vasta kun aurinko on laskeutunut. Siitä huolimatta, että naisvangit ja miesvangit pidetään vankeusaikana pääsääntöisesti toisistaan erillään, ei homoseksuaalinen toiminta taikka homoseksuaalisuus ole vankilassa vankiyhteisön hyväksymää toimintaa, vaan se tuomitaan ”vääränlaisena” toimintana. Seksuaalirikolliset ovat vankilassa alinta kastia ja heitä halveksutaan muiden vankien osalta avoimesti ja lähes ainoa turvallinen paikka heille on suljettu osasto ja sielläkin hyvin pienessä toimintaryhmässä. Vankiyhteisö vierastaa myös ”vasikointia” eli siis ilmiantamista joko liittyen rikoksiin, poliisin suorittamiin kuulusteluihin taikka muuhun oikeudenkäynnin kaareen, kuten myös vankeinhoitoviranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön.

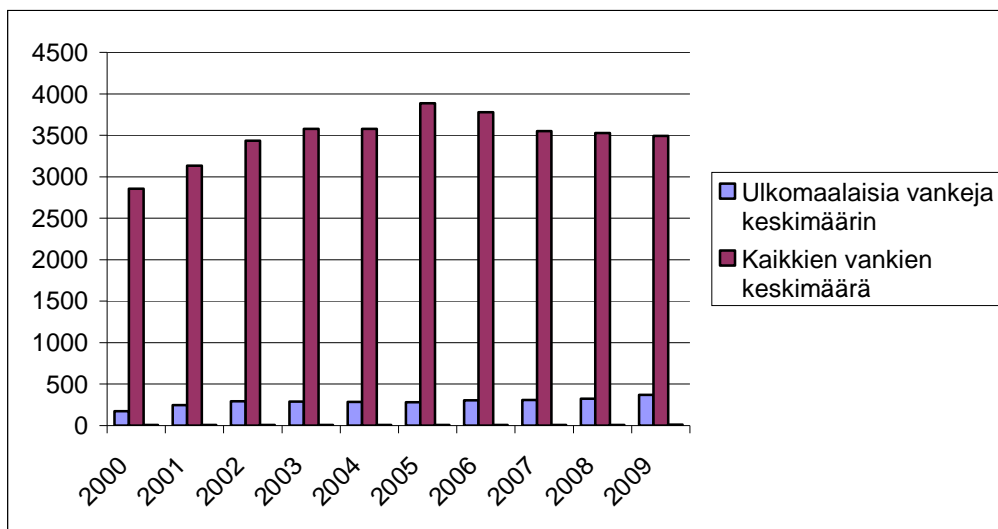
Suomalaisen vankeinhoidon monikulttuurisen ohjaustyön perusta löytyy Vankeuslain 5 §:stä, jossa määritellään vankien kohtelun yleisperiaatteet: ”Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (Suomen Säädoskokoelma 767/2005 Vankeuslaki). Monikulttuurinen ohjaus voidaan laajasti määritellä yhteiskunnalliseksi, psykososiaaliseksi ja psykologiseksi tueksi, joka auttaa ohjattavaa kotoutumaan ja sopeutumaan uuteen ympäristöön. Kaiken ohjauksen lähtökohtana on aina ihmisen

kohtaaminen, joka perustuu ihmisarvon tunnustamiseen, toisin sanoen ajatukseen siitä, että jokainen ihminen on arvokas, eikä ketään saa käyttää taikka kohdella välineenä. Kulttuuri vaikuttaa sekä ohjaajan että ohjattavan identiteettiin ja käsitykseen itsestä: olemme kaikki kulttuuriemme tuotteita, mutta myös persoonia: kohtaamme yksilön, emme kulttuuria. Se, miten itsemme määrittelemme, on kulttuurisesti sidonnaista. Ohjauksessa on tiedostettava kulttuurin vaikutus tilanteeseen. (Metsänen & Matinheikki-Kokko 2011, 54–56.)

Ulkomaalaisille ohjaus institutionaalisessa muodossa voi olla vierasta. Ohjauksen alussa täytyy ohjaajan selittää ohjattavalle, mistä on kysymys. Ohjaajan roolin korostaminen on tärkeää: ohjaaja ei ole ystävä, vaan työntekijä. Joskus ohjattavat yhdistävät ohjaajan työn sen henkilökohtaisen luonteen vuoksi ympärivuorokautiseksi huolehtimiseksi, mikä ei ymmärrettävästi vastaa todellisuutta. Ohjaukseen liittyvistä käytännön ehdoista täytyy puhua heti ohjaustapahtuman alussa. Useat ulkomaalaiset tulevat hyvin hierarkkisista ja epädemokraattisista yhteiskunnista, he ovat tottuneet sanelukulttuuriin, jossa auktoriteettiasemassa oleva (esimerkiksi opettaja) sanoo, miten toimitaan. Suomalainen neuvotteleva vuorovaikutuskulttuuri saattaa aiheuttaa ulkomaalaisessa rajattomuuden tapaisia ajatuksia lähinnä siitä, minkälaista valtaa voi käyttää ja miten tulee toimia. (Vehviläinen 2001, 51-55.)

Maahanmuuttajien määrä Suomessa on lisääntynyt tasaisesti koko ajan. Suomalainen yhteiskunta on pitkään pystynyt monokulttuurisena. Jo 2000-luvun alussa on alettu kiinnittää huomiota maahanmuuttajien sijoittumiseen yhteiskuntaan ja työmarkkinoille (Onnismaa ym. 2000b, 183). Nykyään ulkomaalaisten maahanmuuttajien määrä on 3 % koko Suomen väestöstä. Huomioon otettava asia on myös se, että vaikka yleisesti vankien määrä on tasaisesti laskenut, ulkomaalaisten vankien päivittäinen keskimäärä nousi 14 prosenttia edellisvuoteen verrattuna, 325:stä 370:een.

ULKOMAALAISET VANGIT 2000–2009

Kuvio 3. Rikosseuraamuslaitoksen vankirakenne 2010 (Rikosseuraamuslaitos 2010d).

Usein ajatellaan, että vankiloissa ilmenevät alakulttuurit ja usein hyvin tiukatkin vankiyhteisöt normeineen johtuvat pelkästään vankien yksilöllisestä poikkeavuudesta ja rikollisuudesta. Kokemus on kuitenkin osoittanut, että jonkinlainen vankiyhteisö omine sääntöineen ja hierarkioineen muodostuu aina, kun ihmisiä vangitaan. Tutkimuksien avulla on todettu, että näin käy silloinkin, kun vangitut henkilöt ovat olleet ennen vangitsemistaan niin sanottuja kunnon kansalaisia. Vankiyhteisö ja – alakulttuuri on siis täten sosiologinen välttämättömyys (Salminen & Toivonen 2002, 137).

Ulkomaalaisten vankien määrä on ollut nousussa koko 2000-luvun ajan. Suomessa on silti suhteellisen vähän ulkomaalaisia suhteessa muihin pohjoismaihin ja EU:hun, esim. Ruotsissa on koko väestöstä 6 % ulkomaalaistaustaisia. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa noin joka kymmenes vanki on ulkomaalainen. Ulkomaalaisten vankien määrän kasvaessa myös heihin liittyvät ongelmat ja haasteet kasvavat. Vaikka vankien määrä yleisesti on tasaisesti laskenut muutaman viime vuoden ajan, on ulkomaalaisten

vankien päivittäinen keskimäärä noussut peräti 14 prosenttia edellisvuoteen verrattuna, 325:stä 370:een. Ulkomaalaisten vankien määrän lisääntymistä voi selittää paitsi yleisesti kansainvälisyyden (mm. Suomen liittyminen Euroopan Unioniin) ja maahanmuuton lisääntyminen myös muun muassa rangaistustason kiristyminen ja lisääntynyt huumausainerikollisuus.

Haasteita, joita ulkomaalaiset vangit luovat rikosseuraamuslaitokselle, on käsitelty laajasti vuonna 2010 tehdyssä Rikosseuraamuslaitoksen selvityksessä etnisestä yhdenvertaisuudesta. Selvityksen mukaan haasteet liittyvät ulkomaalaisten vankien asuttamiseen, toimintaan osallistumiseen, heidän informointiinsa tai heidän kanssaan kommunikointiin. Vaikuttavina tekijöinä nousi esille ulkomaalaisten vankien vaikea sopeutuminen ja sopeuttaminen normaaliin asumiseen (pelkääminen ja painostus), ulkomaalaisten vankien rikosten laatu sekä oikeuden ja poliisin määräämät erilläänpitomääräykset taikka tutkinnalliset rajoitukset. (Huhta 2010, 9-11.)

Vastaavanlaisia löytöjä on tehnyt Mika Junninen selvityksessään Suomalaisten vankiloiden turvallisuus (2008), jossa hän kirjoittaa erilaisten vähemmistöjen olevan toinen vankilaturvallisuuden ongelmaryhmä (ensimmäisen ollessa erilaiset jengit ja niiden jäsenet). Junninen toteaa, että kaikista suurin ongelmien aiheuttaja on kielivaikkeudet, onpa kyseessä sitten vankien taikka vangin ja henkilökunnan välinen kommunikointi. Junninen kirjoittaa, että ”suomen kieltä edes jollakin tavalla osaavat pärjäävät paremmin kuin vierasta kieltä puhuvat ja ei-valkoihoiset”. Osittain kysymys on myös suomalaista vankilamaailmaa vaivaavasta rasistisesta ajattelumallista, jossa jo pelkän ihonvärin vuoksi leimataan ja hyljeksitään siitakin huolimatta, että puhuisi sujuvaa suomea ja olisi syntynyt Suomessa ja olisi Suomen kansalainen. (Junninen 2008, 79.)

Valtakulttuurilla tarkoitetaan yleisesti yhteiskunnassa noudatettavia normeja, arvoja ja tapoja. Rikollisella alakulttuurilla sekä yhteiskunnassa että vankilassa

on taas olemassa omat arvonsa, ennakkoluulonsa ja uskomuksensa. Vaikka perusarvomaailmoissa on paljon samoja piirteitä, niin usein arvot ovat rikollisessa alakulttuurissa jollain lailla vääristyneet. Näistä esimerkkeinä, vankien kohdalla yleinen hyväntahtoisuuden arvo on jakautunut kahtia. Toinen on alakulttuuria koskevaa lojaalisuutta, ja toinen on perinteistä hyväntahtoisuutta, joka silti liittyy usein omaan perheeseen. Alakulttuurista haetaan toisten hyväksyntää ja sitä kautta myös toisaalta valtaa yhteisön sisällä. Itseohjautuvuus on alakulttuurin jäsenille tärkeää. He eivät halua olla kenenkään ohjauksessa vaan toimia itsenäisesti. Tämän vuoksi he usein kokevat yhteiskunnan säännöt liian orjuuttaviksi, ja tämän seurauksena on yhteiskunnan jäseneksi palaaminen entistä vaikeampaa. (Kurki ym. 2010, 121–124.)

Jo ilman monikulttuurisuuden ja rikollisen alakulttuurin käsitteitä vankila pitää sisällään monenlaisia kulttuurisia näkökulmia ja alakulttuureita omine ilmenemismuotoineen. Perusmääritelmä vankilakulttuurista on kaksijakoinen ja siinä vankilan perusominaisuus on jakautuminen työntekijöiden tavoitteista ja vankien vastarinnasta muodostuviin kahteen kulttuuriin, joita laitoksen fyysinen ympäristö ja tilaratkaisut korostavat. Vankilan arki on näiden kahden kulttuurin rinnakkaiseloja ja molemminpuolista vuorovaikutusta. Henkilökuntakin jakaantuu mm. ammattiryhmiensä mukaisesti kulttuureihin (perusjako: valvonta kontra kuntoutus), joiden työskentelytavat ja suhtautuminen vankeihin voivat poiketa toisistaan hyvin paljon. Samoin vangit ovat jakaantuneet moniin eri alakulttuureihin mm. etnisten taustojensa ja rikollisryhmiensä perusteella. Oma erityinen lisänsä vankien alakulttuureihin ovat ns. rikolliset jengit (esim. vankilajengit ja moottoripyöräjengit). (Salminen & Toivonen 2002, 27–28.)

Kun ihminen tulee vankilaan, hän omaksuu ja ymmärtää asioita jo oppimansa kautta. Uuden ympäristön elämäntapoja omaksuessaan, uusi vanki vähitellen oppii asioita, joiden avulla hän selviää päivästä toiseen. Vallalla olevan kulttuurin (tässä tapauksessa alakulttuurin) ymmärtämisen ja arkipäiväisten

sääntöjen hallitsemisen ei kuitenkaan tarvitse merkitä sitä, että yksilö hylkäisi sen, minkä kokee omaksi kulttuurikseen. Ihminen voi samanaikaisesti kuulua useisiin erilaisiin kulttuurisiin yhteisöihin ja omata niissä tarvittavat selviytymistaidot.

3.3 Valvonta ja vangin asema vankilassa

Vankilassa sanalla valvonta tarkoitetaan vankien havainnointia, seuraamista, tarkkailua ja kontrollointia. Valvontatehtäviä suorittavat pääsääntöisesti vartijat sekä heidän lähiesimiehensä, rikosseuraamusesimiehet. Lakien ja asetusten mukaan kuitenkin kaikilla vankilan virkamiehillä ja työntekijöillä on yhtäläinen valvontavastuu ja velvollisuus. Suljetussa vankilassa valvonta on vangin ajankäytön ja olinpaikan jatkuvaa valvomista. Avolaitoksissa vangin valvonta perustuu hyvin pitkälti vangin omaan haluun ja kykyyn pysyä laitoksen sisällä sekä noudattaa vankilan järjestyssäännön pykälä. Valvonnan voidaan sanoa olevan suljetussa vankilassa jatkuvaa ja välitöntä ja toisaalta avovankilassa enemmänkin välillistä ja perustuvan poikkeavuuksien havainnointiin. Valvonta voi myös olla fyysistä taikka teknistä. Fyysinen valvonta tarkoittaa toisen ihmisen suorittamaa henkilökohtaista valvontaa, esimerkiksi ulkoilun valvonnassa yksi vartija on vartijakopissa fyysisesti tarkkailemassa ulkoilupihaa ja siellä ulkoilevia vankeja. Tekninen valvonta tarkoittaa teknillisten laitteiden kuten esimerkiksi kameroiden ja muiden apuvälineiden avulla suoritettavaa valvontaa. Teknisen valvonnan kenttä on huomattavasti laajempi kuin fyysisen valvonnan, se voi olla kaikkea 360-asteisesta pallokamerasta ja infrapunatunnistimista aina satelliittipaikantimiin saakka.

Valvonnan tason voi jakaa myös aktiiviseen tai passiiviseen valvontaan. Käytännön työssä aktiivinen valvonta tarkoittaa esimerkiksi vankimassojen laskemisen ja lukujen vertailun periaatteen noudattamista, esimerkiksi vangit lasketaan, kun he menevät ulkoiluun ja saman määrän vankeja on tullava myös sisälle ulkoilun päättyessä. Passiivinen valvonta on määrittelemätöntä

ammattillisuuden ja tarkkaavaisuuden symbioosia, jossa esimerkiksi vartija pystyy ilman selkeää merkistön täyttymistä havaitsemaan, että jokin ei nyt ole aivan kunnossa. Passiivinen valvonta tarkoittaa huipussaan myös sellaista valvontaa, joka ei millään ulkoisella tavalla vaikuta valvonnan tehokkaalta suorittamiselta, mutta kuitenkin on sitä enenevässä määrin. (Salminen & Toivonen 2002, 105–106.)

Vangin asemaa vankilassa voi tarkastella mm. henkilökunnan ja vankien näkökulmasta. Henkilökunnan näkökulma on sisällöltään selkeämpi ja perustuu voimassa olevaan Vankeuslakiin ja perusoikeuksia korostavaan ajatukseen siitä, että vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Kyseinen pykälä määrää myös, että vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan mm. rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin taikka kielen perusteella. Henkilökunnan näkökulmasta jokainen tuomiotaan suorittava tai päätöstä odottava vanki on samalla viivalla muiden kanssa ja minkäänlaista suosimista taikka syrjintää ei henkilökunnan keskuudessa hyväksytä. Lakien tasolla toisistaan on erotettu rangaistusvangit (vanki joka suorittaa lainvoimasta tuomiota) ja tutkintavangit (ei vielä oikeuden päätöstä lopullisesta tuomiosta). Turvallisuusseikat, laitosturvallisuuden turvaaminen sekä vangin henkilökohtaisen koskemattomuuden takaaminen voivat joissain tapauksissa pakottaa vankilaviranomaiset asettamaan em. asiat vangin aseman edelle. Tästä on kyse esimerkiksi sijoittamisessa vankilan suljetulle osastolle ilman vangin omaa halua kyseiselle osastosijoitukselle.

Edellä esitettyjen lisäksi käsitteellisesti vankipopulaatiosta on eroteltavissa myös naisvangit (sukupuoleltaan naispuoliset vangit), nuorisovangit (iältään alle 21-vuotiaita), sakkovangit (suorittavat pelkästään muunnettua sakkorangaistusta), elinkautisvangit (ovat saaneet elinkautisen tuomion, usein henkirikoksesta) sekä jengivangit (vanki joka kuuluu johonkin järjestäytyneen rikollisuuden ryhmittymään).

Huomattavasti henkilökunnan näkökulmaa vahvempi ja vaikuttavampi on vankien keskinäinen asemien jaottelu sekä voimassa olevan alakulttuurin vaikutukset. Vangin aseman määrittäminen vankiyhteisöstä käsin perustuu myös vallan käsitteeseen ja sen hallussa pitämiseen taikka sen edessä taipumiseen. Alakulttuurista haetaan toisten hyväksyntää ja sitä kautta valtaa (Kurki ym. 2010, 124). Vangit itsessään määrittelevät asemiaan tuomittujen rikosten laadun perusteella. Seksuaalirikolliset (erityisesti pedofiilit) ovat vankien pohjasakkaa ja henkirikoksen tehneet vangit kuuluvat yhteen eniten arvostetuimmista. Yksi selkeä vedenjakaja liittyy ns. vasikoimiseen ja muuhun epäsuotuisaan viranomaisyhteistyöhön ryhtymiseen.

Vasikoinnilla (nykyään puhutaan myös tiedottamisesta) tarkoitetaan omien rikosten selvittämisen helpottamista joko vankilan ulkopuolella tai vankilassa mm. tekemällä yhteistyötä poliisin kanssa, toisten henkilöiden rikollisesta toiminnasta kertomista tai yleisesti olemalla liian ”tuttavallinen” esimerkiksi vankilaviranomaisten kanssa. Kyseisen hyvin negatiivisen aseman saavuttamisella vankiyhteisössä on usein pysyvä leima, joka seuraa vankia vankilasta toiseen ja myös tuomiosta toiseen. Epäilyttävien seikkojen varmistamiseksi hyvin usein osastolle uutena tulevan vangin täytyykin esittää muulle vankiyhteisölle omat oikeudenkäyntiasiakirjat, joista em. asiat käyvät hyvin ilmi.

Mika Junnisen tekemän selvityksen ja haastatteluiden perusteella on vankiyhteisöstä löydettävissä vankilaturvallisuutta ajatellen seuraavanlaiset ryhmät taikka asemat: jengit, vähemmistöt, pelkääjät, mielenterveysongelmaiset sekä päihteiden väärinkäyttäjät. Jengit pitävät sisällään ne henkilöt, joita voi hyvinkin kuvailla vankilayhteisön johtohahmoiksi. Jengien jäsenet pyrkivät hallitsemaan vankilan järjestystä ja uhkailemaan sekä painostamaan muita vankeja ja myös henkilökuntaa. Jengit ja jäsenet aiheuttavat jatkuvia sisäisiä valtaongelmia. Jengeillä on valtaa, rahaa, jäseniä ja jäseneksi pyrkiviä tai

haluavia vankeja. Itse jengiläiset ovat ns. mallivankeja, hyväkäytöksisiä ja vailla minkään näköisiä ongelmia. Vähemmistöihin kuuluvat ne vangit, jotka samanaikaisesti kärsivät ongelmista ja aiheuttavat niitä vankiloissa. Esimerkiksi romanivangit on usein sijoitettu suljetulle osastolle, suojaan valtaväestöltä mutta myös toisen romanisuvun jäseniltä. Junninen yhdistää myös ulkomaalaiset vangit vähemmistöryhmään ja vastaavasti heidän asemansa vanki-yhteisön sisällä on myös yhtä haasteellinen. (Junninen 2008, 78–82.)

Pelkääjävankien määrä on lisääntynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden ajan ja tällä hetkellä ongelma on hyvin laajasti tiedossa ympäri Suomen vankiloita. Lähes jokaisessa vankilassa on pelkääjävankeja, siis vankeja jotka eivät uskalla asua normaalilla osastolla esimerkiksi maksamattomien velkojen, ns. vasikoimisen tai tekemänsä rikoksen luonteen vuoksi. Erilaisten pelkääjien asema vankilassa on hyvin turvaton. Pelkääjät asuvat, ulkoilevat, syövät ja osallistuvat suppeisiin toimintoihin joko täysin yksin, pienissä ryhmissä tai muiden pelkääjien kanssa. Joissain tapauksissa seuraukset pelkääjävangin sekä normaaliasutuksessa olevan vangin ”törmäämisestä” voivat olla kohtalokkaat. Väkivallalla uhkaaminen tai sen käyttäminen pelkääjävankeihin ei ole laitoksissa mitenkään tavatonta. Mielenterveysongelmaiset vangit ovat pääosin lääketieteellisen kaksoisdiagnoosin tai jopa kolmoisdiagnoosin omaavia vankeja. Monimuotoisen persoonallisuushäiriön lisäksi heillä voi olla esimerkiksi päihderiippuvuus ja jonkinasteinen tarkkaavaisuuden häiriö. Mielenterveysongelmaisten vankien määrä on vuosien myötä myös merkittävästi lisääntynyt. (Junninen 2008, 78–82.)

Viimeinen vankiyhteisön ryhmä on päihteiden väärinkäyttäjät. Kyseiseen ryhmään kuuluvat ne vangit, joiden päihderiippuvuus on ollut ennen vankilaan tuloa akuutti ja on sellainen myös vankilassa. Päihteiden väärinkäyttäjät eivät ole motivoituneita muuttamaan tapojaan edes vankilassa vaan luovat kysynnän vankilan sisälle luvattomasti tuotaville huumausaineille taikka huumausaineiksi luokiteltaville lääkeaineille. Vankiloita on siteerattu Suomen suurimmiksi

katkaisulaitoksiksi, joissa osa saa hoitoa, osa haluaisi saada ja osa ei haluakaan katkaista päihdekierrettä. Päihteiden väärinkäyttäjiin lasketaan mukaan myös ne vangit, jotka käyttävät vankilassa hormoneja lihasmassansa kasvattamiseen. (Junninen 2008, 78–82.)

Yllä olevien asemaa kuvaavien ryhmien lisäksi on vanki-yhteisöstä löydettävissä myös ns. ”kingi-vangit”, ”torpedot” sekä ”muulit”. ”Kingi-vanki” on asemaltaan ja vallaltaan vankilan sisällä hyvin vastaava kuin jengiläinen, mutta ”kingi-vanki” ei kuulu mihinkään järjestäytyneen rikollisuuden ryhmittymään, vaan on muunlainen keskeinen rikollismaailman vaikuttaja. ”Torpedot” ovat hyvin usein vahvan väkivaltataustan omaavia vankeja, joille väkivallan käyttäminen toista ihmistä kohtaan oman edun nimissä ei ole vaikeaa. Usein ”torpedoja” käytetään maksusta tietyn vangin pahoinpitelemiseen. ”Muulilla” tarkoitetaan vankia, joka joko vapaasta tahdosta tai pakotettuna kuljettaa laitonta tavaraa vankilaan (usein päihteitä) esimerkiksi poistumisluvilta tai perhetapaamisista. Kuljettaminen voi tapahtua monella eri tavalla, myös kehonsisäisesti. (Salminen & Toivonen 2002, 143.)

Vangin asema vankilan sisällä määräytyy siis monen eri taustatekijän moninaisesta ja samanaikaisesta vaikutuksesta sekä myös ajallisesta näkökulmasta. Siihen vaikuttaa vangin menneisyys, nykyisyys sekä hänen tulevaisuuteen orientoitumisensa. Vaikka voisi ajatella, että muutosmotivoitunut ja päihteettömyyteen tähtäävä vanki olisi kaikista tavoitelluin asema, on sellainen vain rikosseuraamuslaitoksen näkökulmasta, ei välttämättä vankiyhteisön.

3.4 Kuntoutus vankilassa

Kuntoutusmääritelmää voidaan lähestyä monesta eri näkökulmasta. Kuntoutuksen päällimmäisenä tavoitteena on kuntoutuminen. Kuntoutus voidaan nähdä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessina.

Kuntoutustavoitteena on toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen, hyvinvoinnin, elämänhallinnan tai työllisyyden edistäminen. Kuntoutus harvoin on lyhytkestoinen prosessi, ja onnistuakseen se vaatii pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta. Kuntoutus on moninaista ja moniammatillista toimintaa. Kuntoutumista ei voida saada onnistumaan ilman kuntoutujan omaa osallisuutta ja motivoituneisuutta siihen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 6/2002, 3-4)

Vankilakuntoutuksella on omat piirteensä. Se sisältää kaikki kuntoutukselle ominaiset piirteet ja tähtää samoihin tavoitteisiin. Vankilassa järjestettävä kuntoutustoiminta tähtää vangin arkielämän taitojen ja sosiaalisten taitojen lisäämiseen, työ- ja opiskeluohjaukseen, auttaa valmistautumaan vapautumiseen ja yhteiskuntaan sijoittumiseen. Toiminnan tavoitteena on sen lisäksi uusintarikollisuuden ehkäisy, sekä rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan omaksuminen. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4-7.)

Vankilassa ennen kaikkea huolehditaan turvallisuudesta ja rangaistusten täytäntöönpanosta. Vankilan toiminta perustuu ajatukseen rangaistuksesta rikollisesta toiminnasta. Usein se määrittelee, minkätyyppisiä ohjelmia ja minkätyyppistä kuntoutusta vankilassa toteutetaan ja annetaan. Rangaistusajatukseen ei kuulu rikollisen toiminnan selitys vaan ohjelmilla pyritään muuttamaan sitä käytöstä ja ajatusmaailmaa jotka ovat johtaneet rikosten tekoon (Haapasalo 2008, 18–19). Vankilassa toteutettavalla kuntoutuksella ja ohjauksella on siis omat ominaispiirteensä. Rikosseuraamusalalla lähdetään siitä, että jos ihmisellä ei ole motivaatiota muutoksen, niin vankeusaikana tulisi motivaatiota herätellä. Motivaation herättämiseksi ja muutoksen pohtimiseksi rikosseuraamusalalla on kehitetty erilaisia ohjelmia.

Vankilassa kuntoutusta toteutetaan monin eri tavoin. Työskentelyn lähtökohdat pohjautuvat sosiaaliohjauksen periaatteisiin. Sosiaaliohjausta tarvitaan, kun ihmisen osallisuus yhteisö- ja yhteiskuntaelämään vaarantuu. Se voidaan määritellä yksilöiden, perheiden ja ryhmien elämänhallinnan ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen tähtääväksi ohjaukseksi, neuvonnaksi ja tueksi. Sosiaaliohjauksen kantavana peruseriaatteena on pidetty asiakkaan rinnalla kulkemista sekä vuorovaikutuksellista ja luottamuksellista asiakassuhdetta (Horsma & Jauhiainen 2004, 42–43). Sosiaalisen ohjauksen voi nähdä myös pedagogisena toimintana, jota voi määritellä monella eri tavalla. Sosiaalisessa ohjauksessa erään määritelmän mukaan tavoitteena on saavuttaa niitä sosiaalisia, kulttuurisia ja älyllisiä taitoja, joiden avulla ihminen pystyy selviytymään sosiaalisessa ympäristössä. Toisaalta sosiaalisen kasvatuksen/ohjauksen voi nähdä sosialisena eli integroivana prosessina, joka sopeuttaa ihmisen yhteisöön ja yhteiskuntaan ja opettaa omaksumaan yhteisölle ja yhteiskunnalle ominaiset normit ja säännöt ilman suurempia ristiriitoja. (Kurki ym. 2010, 165–166.)

Vankilan tehtävänä on paitsi rangaista, myös eristää yhteiskunnasta niitä kansalaisia jotka ovat uhkana yhteiskunnan turvallisuudelle. Vankilan kaksijakoisuus luo omia haasteitaan vankilassa toteutettavalle kuntoutustoiminnalle ja sosiaaliohjaukselle (Kurki ym. 2010, 164–166). Vankilassa toteutettava kuntoutus ja sosiaaliohjaus ei ole helppo tehtävä. Tavoitteena on saada asiakas jäsentämään omaa elämäntilannettaan ja tiedostamaan sen haitat ja hyödyt. Prosessin tehostamiseksi ja resurssien oikean suuntaamisen varmistamiseksi kuntoutuksessa ja ohjauksessa lähdetään liikkeelle arvioimalla rikoksentekijän riskejä, tarpeita ja toiminnan vastaavuutta niihin nähden. Vangeille tehdään riski- ja tarvearvio ja asetetaan tavoitteet rangaistusajalle. Toiminnasta vastaa alueellinen arviointikeskus.

Tarkoituksena on suunnitelmallinen, turvallinen, tehokas ja johdonmukainen rangaistusten täytäntöönpano. Toiminnan tarkoituksena on uusintarikollisuuden

vähentäminen. Ydinajatuksena toiminnassa on se, että toiminnan piirissä olevat vangit sijoitetaan toimintoihin ja laitoksiin yksilölliseen riski- ja tarvearvioon perustuvan rangaistusajan suunnitelman perusteella. Suunnitelmassa on otettava huomioon muutkin laissa ja asetuksissa mainitut lähtökohdat. (Sijoittajayksikötoiminnan käsikirja 2004.)

Uusimisriskejä arvioidaan peilaten vangin aikaisempaa rikollista käyttäytymistä, taloudellista tilannetta, asumistilannetta, sosiaalisia suhteita, koulutusta ja työllisyyttä, päihteiden käyttöä, asenteita ja ajattelua. Arviointia toteutetaan haastatteleamalla vankia. Haastattelussa pyritään dialogisuuteen. Vankia tavataan 2-3 kertaa, minkä jälkeen arvio kirjataan ja käydään läpi vangin kanssa. Tarkoituksena on saada mahdollisimman moniulotteinen arvio, joka olisi myös vangin näkökulmasta mahdollisimman totuudenmukainen. Arvioita tehdään sekä staattisia, että dynaamisia tekijöitä huomioiden. Staattisiksi määritellään ne tekijät, joihin ei voi vaikuttaa, esimerkiksi ikä, työllisyystilanne, aikaisempi rikoshistoria jne. (Nafekh & Motiuk 2002, 24-26.)

Dynaamisia tekijöitä ovat sellaiset tekijät, joihin voidaan vaikuttaa vankeusaikana, esimerkiksi ajattelu, asenteet ja sosiaalinen ympäristö (Sijoittajayksikötoiminnan käsikirja 2004). Arvioinnin perusteella jokaiselle vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelma (Vankeuslaki 6 §), joka pohjautuu sekä arvioituihin riskialueisiin että vangin vahvuuksiin. Pyrkimyksenä on vaikuttaa vankien asenteisiin, tunne-elämään, päihteiden käyttöön, kognitiivisiin ja sosiaalisiin taitoihin jne. erilaisten ohjelmien kautta.

Ensimmäisiä ohjelmia Rikosseuraamusalalla on käynnistetty jo 1990-luvulla. Silloin niin kuin nytkin rikosseuraamusalan keskeisenä tavoitteena on ollut uusintarikollisuuden vähentäminen. Vankeuslain mukaan vankilan tehtävä on vankien kuntouttaminen uudelleen yhteiskuntaan sopeutuviksi kansalaisiksi. Ohjelmia on alettu kehittää siltä pohjalta. Ohjelmiksi rikosseuraamusalalla

kutsutaan kaikkia tarkoitusperäisiä ja ongelmakeskeisiä strukturoituja työskentelymuotoja. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4.)

Suurin osa vankilassa toteutettavissa ohjelmista perustuu What Works–keskusteluun. Vankeinhoidon kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että strukturoidut mallinnetut ohjelmat, joissa käytetään ennalta määrättyjä opetussuunnitelmia ja opetusmenetelmiä, toimivat vankilaympäristössä parhaiten. Hyvin strukturoitu malli myös sopii parhaiten vankilaympäristöön (Haapasalo 2008, 252). Ohjelmatoiminta on vakiintunut kansainvälisesti yhdeksi niistä menetelmistä, joilla pyritään edesauttamaan rikollisesta elämäntavasta irtaantumista. Opetusmenetelmät pohjautuvat dialogiseen vuorovaikutukseen, osallistujien omien ajatusten ja tunteiden tunnistamiseen, sekä oman ajattelun ja toiminnan seurausten arvioimiseen. Ohjaajien tehtävänä on ohjata keskustelua siten, että ohjelmassa asetetut tavoitteet täyttyvät ja aikataulu pysyy. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 28–29.)

Rikosseuraamusalalla toteuttavat ohjelmat jaetaan kolmeen eri kategoriaan:

1. *Yleisohjelmien* päätavoitteena on vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseen. Niitä ei sinänsä ole kohdistettu johonkin tiettyyn rikostyyppiin, vaan tarkoituksena on antaa osallistujille mahdollisuus pohtia omaa toimintaansa eri näkökulmista ja arvioida toiminnan seurauksia. Yleisohjelmien vahvuutena on se, että niitä voi suunnata laajalle joukolle. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 5.)
2. *Rikosperusteiset ohjelmat*, joiden päätavoite on vaikuttaa uusintarikollisuuden ehkäisemiseen. Rikosperusteiset ohjelmat on rajoitettu sellaisille vangeille, jotka ovat tehneet tiettyntyyppisiä rikoksia, esimerkiksi väkivalta- tai seksuaalirikoksia. Osallistuminen ohjelmaan ei edellytä, että vanki suorittaisi vankeusrangaistusta juuri kyseisestä rikoksesta vaan riittää, että hän on joskus syyllistynyt sellaiseen

toimintaan ja kokee tarvitsevänsä apua. Rikosperusteisissa ohjelmissa kriminogeeniset riskitekijät ovat avainasemassa. Ohjelman aikana on tarkoitus keskittyä tiettyihin rikoksiin liittyviin kriminogeenisiin tekijöihin. Esimerkkinä sellaisista tekijöistä voivat olla seksuaalirikoksiin syyllistyneiden poikkeava seksuaalinen kiinnostus ja virittäytyminen, ajattelun vääristymät, puutteelliset empatiataidot sekä vaikeus arvioida henkilökohtaisia riskitilanteita. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 6.)

3. *Päihdekuntoutuksen osana toimivat ryhmämuotoiset ohjelmat* eivät pohjautu mihinkään tiettyyn rikokseen, vaan niitä tarjotaan ja ne suunnataan erilaisista päihdeongelmista kärsiville vangeille. Ohjelmat ovat monimuotoisia ja kestoltaan eripituisia. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 6.)

Ohjelmat on jaettu toteutustavan ja sisällön mukaisesti eri kategorioihin. Karkeasti ne voisi jakaa motivointi- ja vaikuttavuusohjelmiin. Motivointiohjelmat ovat lyhytkestoisia, ja niiden avulla pyritään lisäämään ja ylläpitämään muutosmotivaatiota sekä kannustetaan osallistujaa jatkotoimenpiteisiin oman elämäntilanteensa suhteen. Vaikuttavuusohjelmat ovat pidempikestoisempia ja intensiivisempiä. Tämänäyttypiset ohjelmat ovat suunnattuja sellaisille tuomituille, joiden uusimisriski on keskikorkea tai korkea. Vaikuttavuusohjelmat ovat pääsääntöisesti ryhmämuotoisia, ja niissä hyödynnetään ryhmädynamiikkaa ja ryhmän kokemuksellisuutta. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 4-6.)

Näiden ohjelmien lisäksi rikosseuraamusalalla on myös työmenetelmiä, jotka eivät kohdistu uusintarikollisuuteen vaikuttamiseen, eikä niiden taustalta löydy kognitiivis-behavioraalista taustaa. Tällaisia työmenetelmiä kutsutaan rikosseuraamusalalla hyviksi käytännöiksi, ja niitä voivat olla erilaiset valmentavat ja arkielämäntaitojen parantamiseen tähtäävät kurssit esimerkiksi Portti-koulutus. (Knuuti & Vogt-Airaksinen 2010, 24.)

Ohjelmat ovat yleensä hyvin strukturoituja ja niillä on selkeä taustateoriapohja. Arviointi on sisäänrakennettua prosessiarviointia. Ohjelmilla on ennalta asetetut tavoitteet, ja ne ovat rakentuneet niiden resurssien perustalle, joita realistisesti on tarjolla. Perusorientaatio ohjelmissa on ollut yhteisöllinen. Ohjelmat ovat monipuolisia kognitiivisia, affektiivisia, työkykyä tukevia, asenteita muokkaavia, oppimista edistäviä sekä toisaalta jokaisen persoonan kehittymistä tukevia (vakavia rikoksia tehneille osin erilaisia kuin muille) ja yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta edistäviä. (Kurki ym. 2010, 67–69.)

Vankilassa nämä edellä mainitut asiat nousevat tärkeimmiksi ryhmätoiminnan perusedellytykseksi. Vankilaryhmätoiminnassa täytyy myös ottaa huomioon eri tavalla kuin muualla ryhmätoiminnan integroiminen vankilasääntöihin. Oppimisympäristössä on keskeistä hyväksyvä ja tukea antava ilmapiiri. Asiakkaan tai vangin on tiedettävä, että ympäristö on turvallinen ja ryhmän koko on riittävän pieni. Em. asiat mahdollistavat ryhmän jäsenien uskalluksen kokeilla uusia toimintamalleja ja asennoitumistapoja. (Onnismaa ym. 2000a, 85–87.)

Taulukko 1. Vuonna 2009 tavoitteelliseen ohjelmaan tai muuhun sosiaaliseen kuntoutumiseen osallistuneet (Rikosseuraamuslaitos 2010d).

Osallistuneet	2009
Päihdekuntoutusohjelmat	444
Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat	288
Muu sosiaalinen kuntoutus	528
Yhteensä	1260

Rikosseuraamusalalla toteutetaan siis erityyppisiä hoito- ja kuntoutusohjelmia. Näitä ovat mm. Cognitive Skills kurssi, CS-kurssi, jonka avulla kehitetään ajattelu- ja ongelmaratkaisutaitoja. Ajattelutaitoihin ja ajattelun vääristymiin keskittyvä STOP- ohjelma on suunnattu suppeammalle ryhmälle verrattuna CS-kurssiin. STOP- ohjelman avulla pyritään vaikuttamaan seksuaalirikollisten ajatusmaailmaan ja käyttäytymismalleihin. (Rikosseuraamusvirasto 2005.)

Väkivaltarikollisille on kehitetty Suuttumuksen hallinta ohjelma (Suha), jonka avulla pyritään antamaan työkaluja oman aggression hallitsemiseen, se on tarkoitettu sellaisille rikoksentekijöille, joiden rikosprofiili pitää sisällään impulsiivista väkivaltaa. Mikäli väkivalta on suunniteltua ja tavoitehakuista, aggression hallinnasta ei ole niinkään apua, vaan tällöin kyseessä on tietynlainen opittu toimintatapa. Sellaisille vangeille suositellaan Omaehtoisen muutoksen ohjelmaa (OMA). Ohjelmassa opetellaan ajattelun ja toiminnan välisiä yhteyksiä ja seurauksia. Ohjelmat ovat kestoltaan eripituisia, lyhyemmät kestävät kaksi viikkoa ja pisimmät kahdeksan kuukautta. (Rikosseuraamusvirasto 2005.)

Kaikki yllä mainitut ohjelmat ja niiden vaikuttavuus on tutkittu kansainvälisissä tutkimuksissa, ja tulosten perusteella ohjelmiin osallistuneet rikoksentekijät uusivat rikoksensa harvemmin kuin verrokkiryhmät. Ohjelmat ovat kognitiivisia, koska rikosseuraamusalalla annetaan suuri paino rikoksentekijän omalle vastuulle käyttäytymisestään. (Haapasalo 2008, 251.)

Tekemämme selvitystyön perusteella on todettava, että rikosseuraamusalalla ei ole sellaisia kuntoutusohjelmia, jotka olisi suunnattu suoraan ulkomaalaisille vangeille. Joissakin vankiloissa on mahdollista opiskella suomea, ja kurssi on sellainen, joka on suunnattu maahanmuuttajille. Se on ainoa asia, jossa ulkomaalaisuus on jollakin tapaa otettu erikseen huomioon. Muutoin

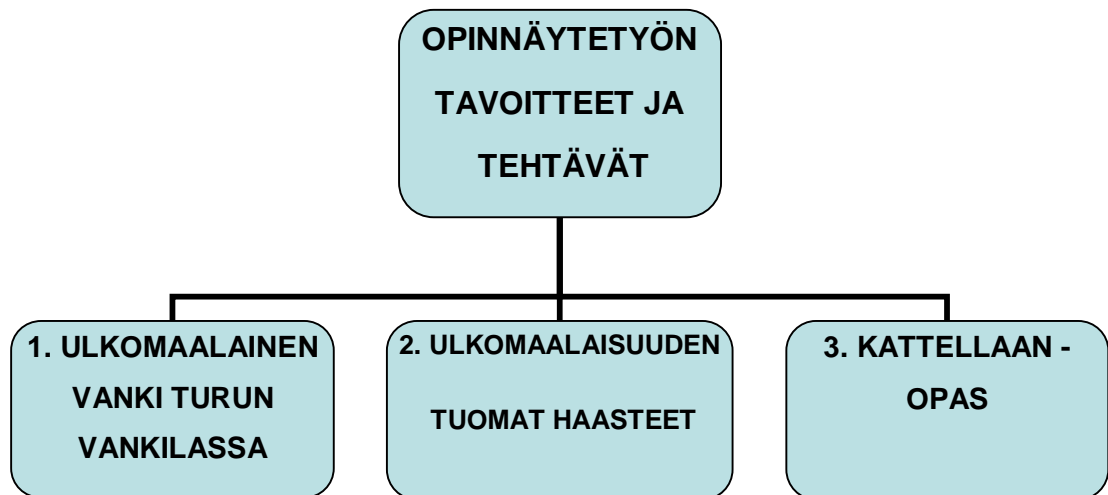
kuntoutusohjelmiin osallistujilta edellytetään riittävää suomen kielen taitoa, jotta tulisi edes valituksi kurssille. Käytännössähän tämä tarkoittaa, että ulkomaalaisvankien rangaistusajan suunnitelmissa voi olla isoja tavoitteita, mutta niitä ei voida toteuttaa, koska kielitaito ei riitä. Esimerkiksi ajattelun ja asenteiden osalta ainoa toimiva ratkaisu ovat yksilökeskustelut erityistyöntekijän kanssa, mutta sekin vaatisi sujuvaa yhteistä kieltä, jotta keskustelu mahdollistuisi.

Suomen kielen opettaminen onkin mielenkiintoinen kysymys. Vankilassa koulutus on samaa kuin muurien ulkopuolellakin, eli se on oikeusministeriön ja opetusministeriön vastuulla. Maahanmuuttajien suomen kielen koulutus on sisäasiainministeriön alaisuudessa. Onko ulkomaalainen vanki maahanmuuttajaksi luettava ja täten kielenopetus tulisi järjestää sitä kautta? Usein ulkomaalaisvanki suorittaa vain vankilatuomionsa Suomessa ja sen jälkeen palaa johonkin toiseen maahan tai kotimaahansa.

4 OPINNÄYTETYÖN MÄÄRITTELY JA TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön tavoitteet ja tehtävät

Opinnäytetyössämme on selkeät kolme tavoitetta: 1) selvittää ja kartoittaa miten ulkomaalaisuus näkyy Turun vankilan vankipopulaatiossa, 2) nostaa esiin ulkomaalaisuuden tuomia haasteita kuntoutuksen ja valvonnan näkökulmista 3) tuottaa kerättyyn materiaaliin perustuva käytännön työkalu arjen työhön henkilökunnalle (Kattellaan-opas).

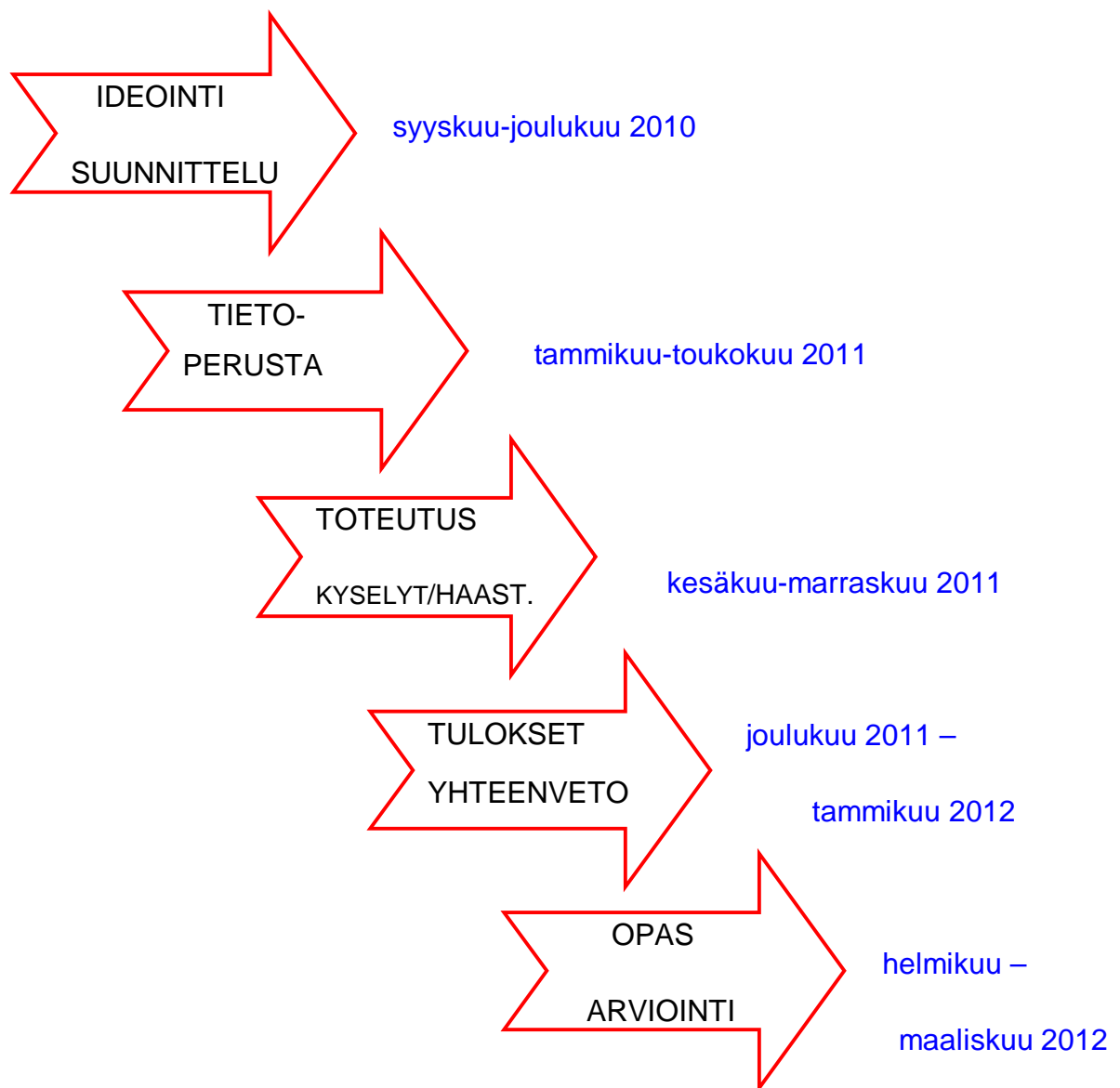
Kuvio 4. Opinnäytetyön tavoitteet ja tehtävät.

Opinnäytetyön tavoitteista johdetut tehtävät ovat vankikyselyn sekä asiantuntijahaastattelun (rikosseuraamusesimiehet) laatiminen ja toteuttaminen sekä tulosten analysointi nykyisten haasteiden kartoittamiseksi. Analysoidun materiaalin pohjalta on tarkoitus luoda käytännön työkalu, Kattellaan-opas, vankilan henkilökunnan käyttöön vastaamaan ulkomaalaisuuden tuomiin valvonnan ja kuntoutuksen haasteisiin.

Vankikysely rajoittuu Vankitietojärjestelmässä ulkomaalaisiksi luokiteltuihin vankeihin Turun vankilassa valittuna poikkileikkauspäivänä, joka pitää sisällään siis kaikki ne vangit, joilla ei ole tuolloin ollut Suomen kansalaisuutta. Ns. kaksoiskansalaisetkin jäävät esitetyn valinnan ulkopuolelle, mikäli toinen heidän kansallisuuksistaan on suomi. Opinnäytetyön kehittämiskohteen valinta Turun vankilaksi oli luontevinta, koska Turun vankila on entuudestaan hyvin tuttu ja se on myös uusiin ja mm. suuren kokonsa ja maantieteellisesti sijaintinsa puolesta yksi monikulttuurisimmista vankiloista Suomessa. Alkuun ideana oli tehdä valtakunnallinen tutkimus, mutta ottaen huomioon käytettävissä olevan ajan ja resurssit, niin emme pystyneet toteuttamaan hanketta niin laajasti.

4.2 Toteuttamisen vaiheet

Alla olevasta lineaarisesta prosessin etenemiskaaviosta on nähtävissä karkeasti opinnäytetyön kehittämisen eri vaiheet sekä sen ajallinen kulku.

Kuvio 5. Opinnäytetyön vaiheet.

Kehittämisosessimme on edennyt lineaarisesti. Toikko ja Rantanen kirjassaan Tutkimuksellinen kehittämistoiminta määrittelevät lineaarisen mallin etenemisvaiheet seuraavasti: tavoitteiden määrittely, suunnittelu, toteutus, sekä päättäminen ja arviointi (Toikko & Rantanen, 2009, 64–65). Meidän kehittämisosessissamme ovat näkyvissä kaikki kyseiset vaiheet. Vaikka alkuun luulimme, että prosessi etenisi spiraalimallin mukaan ja palaisimme aina toiminnan, reflektoinnin ja havainnoinnin jälkeen uudelleen suunnitteluun, näin ei käynyt. Prosessi eteni suunnitellusti, eikä meidän tarvinnut suunnitella toimintaa uudelleen. Osittain tämä saattoi johtua siitä, että molemmat tiesimme jonkun verran esiin nousseista haasteista eivätkä ne tulleet meille täysin uusina. Osittain lineaarinen eteneminen johtui hyvin suunnittelusta yhteistyöstä ja aikataulutuksesta, josta pidettiin kiinni.

Perusteellisen ideoinnin ja suunnittelun jälkeen aloitimme opinnäytetyömme tekemisen tutkimussuunnitelman laadinnalla ja tutkimusluvan hakemisella. Lähetimme ne hyväksyttäväksi Rikosseuraamuslaitokselle 31.5.2011. Rikosseuraamusalalla tutkimusluvan saaminen ei ole itsestään selvä asia. Jo tutkimusluvan hakemisen yhteydessä pitää olla selkeät perustelut liittyen tulevaan tutkimukseen. Tutkimuslupaa hakiessa on tehtävä selkeä tutkimussuunnitelma, suunniteltu aikataulutus sekä avattava tutkimuksen tarkka aihe ja tarkoitus. Tutkimuksella pitäisi olla määriteltynä ohjaaja sekä tutkimuksen kohderyhmän on oltava selkeä ja tarkkaan rajattu. Myös erilaisten tietojärjestelmien käyttöä varten tarvitaan erillinen lupa. Saimme liitteenä (LIITE 1) olevan tutkimusluvan seuraavin ehdoin:

- Yhteyshenkilöiksi määrättiin toimimaan Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen erikoissuunnittelija Helena Eloranta ja Turun vankilan apulaisjohtaja Inga Grönlund. Käytännön järjestelyt opinnäytetyön toteuttamiseksi sovittiin heidän välityksellään.

- Vankien osallistumista tutkimukseen eriteltiin siten, että osallistuminen on vapaaehtoista ja vangeilta tuli pyytää yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saisi aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilaosastojen muulle toiminnalle.
- Tutkimuksen tulokset tulisi esittää siten, että yksittäiset henkilöt eivät ole tunnistettavissa ja tutkimustiedot olisi säilytettävä siten, etteivät ne joutuisi ulkopuolisten käsiin. Aineisto olisi hävitettävä välittömästi käsittelyn jälkeen.
- Tutkimuksen valmistuttua on sen kopio lähetettävä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Turun vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle. Kopio opinnäytetyön tiivistelmästä on lähetettävä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön.

Yllä esitetystä huomaa, että tutkimusluvan saaminen vaatii etukäteen paljon valmistelutyötä, ja jo työn alkuvaiheessa tavoitteiden, kohderyhmän ja menetelmien pitää olla suhteellisen selkeitä.

4.3 Ideointi ja suunnittelu

Varsinainen työ pääsi käynnistymään vasta tutkimusluvan saamisen jälkeen, mutta ennen sitä käyimme huomattavan määrän aikaa opinnäytetyön suunnitteluun ja etukäteisvalmisteluihin. Tutkimuslupa myönnettiin 14.6.2011, jonka jälkeen aloimme tarkentaa, miten suunniteltu aikataulutus ja toteuttaminen tulevat luontevimmin hoidettua.

Idean kirkastuttua lähdimme pohtimaan työemme tietoperustaa, tutkimusongelmaa sekä tavoitteita. Samassa yhteydessä pohdimme myös, miten toteutus tulisi onnistumaan. Taustalla meitä tuki tieto, että hyvän aiheen pitäisi olla:

- kiinnostava
- olla tieteenalalle sopiva
- sillä pitäisi olla yhteiskunnallista tai tieteellistä merkitystä
- siitä pitäisi olla riittävästi taustatietoa
- sitä pitäisi olla mahdollista toteuttaa

(Hirsijärvi ym. 2009, 67–70.)

Arvioituamme omaa aihetta päädyimme siihen, että aiheemme kohdalla nämä kriteerit toteutuvat, ja jatkoimme työstämistä. Sovimme, että pyydämme mentoreiksi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen (LSRA/Arke) ja Turun vankilan työntekijöitä, henkilöitä, joilla on näkemystä Turun vankilassa tehtävästä työstä, joko niin että he tekevät sitä nyt tai niin, että heillä on muuten laaja näkemys asiasta. Siten päädyttiin Turun vankilan apulaisjohtajaan Inga Grönlundiin, joka vastaa vankien toiminnoista ja kuntoutuksesta Turun vankilassa sekä arviointikeskuksen erikoissuunnittelijaan Helena Elorantaan, joka on ollut pitkään töissä vankeinhoidossa ja mm. Turun vankilassa sosiaalityöntekijänä ja suunnittelijana.

Heti alussa huomasimme, että tutkimusongelman määrittelyssä ja tavoitteiden asettelussa on erityisen pulmallista niiden muodostaminen selkeiksi ja konkreettisiksi. Vilkkä toteaaakin kirjassaan Tutki ja kehitä, että huonosti asetetut tutkimusongelmat ja tutkimustavoitteet saattavat vaikuttaa hankkeeseen siten, että tulokset jäävät merkityksettömiksi. (Vilkkä 2005, 22.)

Tietoperustan kokoamisen jälkeen päädyimme miettimään tulevia tiedonkeruutapoja. Pohdimme erityisesti sitä, mikä olisi luontevin tapa kerätä tietoa ulkomaalaisilta vangeilta ottaen huomioon sen, että monelle heistä suomen kieli on vaikea sekä puhumisen että kirjoittamisen osalta. Päätimme ensin kartoittaa, minkä kokoisesta otannasta on kyse. Teimme testiotannan 24.9.2011, jolloin Vankitietojärjestelmän tietokannasta löytyi 32 ulkomaalaista vankia Turun vankilassa. Vankitietojärjestelmän mukaisesti ulkomaalaisella vangilla tarkoitetaan vankia, jonka kansalaisuus on joku muu kuin Suomi. Tutkittuamme vankipopulaation vaihteluita tulimme siihen lopputulokseen, että otanta tuskin muuttuu muutamassa kuukaudessa ratkaisevasti ja aloitimme kyselylomakkeen työstämisen. Päädyimme kyselylomakkeeseen sen takia, että se antaa mahdollisuuden muokata kyselylomakkeessa käytettyä kieltä, kohderyhmän mukaisesti. Lisäksi kyselylomakkeen käyttäminen antaa vangille aikaa keskittyä ja tutustua asiaan sekä kysymyksiin rauhassa. Näiden lisäksi kyselylomakkeella tuotettua materiaalia on selkeä käsitellä ja työstää.

Kyselylomake on yleisin tiedonkeruun tapa määrällisissä tutkimuksissa. Tämän tapaista aineiston keräämistapaa on hyvä käyttää silloin, kun kyse on suuresta otannasta ja hajalla olevista ihmisistä (Vilkkä 2005, 73–75). Meidän tapauksessamme vangit ovat samassa laitoksessa mutta suhteellisen hajallaan. Vilkkä toteaa, että suurena riskinä kyselyjen toteuttamisessa on alhainen vastausprosentti ja mahdolliset aikataulun viivytykset. Otimme nämä riskit huomioon laatiessamme aikataulua ja pohtiessamme kyselyn toteuttamistapaa siten, että alkuun laadimme testilomakkeen. Aloitimme kyselylomakkeen rakentamisen kokoamalla yhteen vankilan toimintaan kuuluvat perustoiminnot ja ohjelmat. Ensimmäinen versio kyselylomakkeesta syntyi suhteellisen nopeasti ja sisälsi kuusi (6) osiota (taustatiedot, työtoiminta, kuntoutus, koulutus, asuminen vankilassa ja vapaa-aika). Lomakkeesta tuli nelisivuinen ja vastausmahdollisuuksia oli kolmen tyyllisiä. Testiversiossa oli mukana saatekirje, jossa selitettiin vastaustapoja ja niiden käyttöä. Testiversion toimivuus testattiin käytännössä yhden ulkomaalaisen vangin avulla.

Postikyselyllä tarkoitetaan kyselyä, joka lähetetään vastaajalle ja jonka hän täyttää ja lähettää vastaavasti takaisin tutkijalle. Postikyselyn etuna on nopeus ja vaivaton aineiston saanti. Ongelmaksi voi muodostua vastauksien kato (Hirsijärvi ym. 2009, 196). Toisaalta ajattelimme, että mikäli emme saa vastauksia määrääjassa, voimme ottaa yhteyttä vankeihin ja kysyä vastausten perään. Emme siis nähneet kyseistä vankia henkilökohtaisesti lomakkeen luovutuksen yhteydessä. Vanki sai lomakkeen sisäisessä postissa, täytti sitä omatoimisesti ja palautti sen arviointihaastattelun yhteydessä 27.9.2011. Vanki oli täyttänyt lomakkeen, mutta esimerkiksi kysymykset, joihin piti vastata ympyröimällä sopivin vaihtoehto numeraalisesti, olivat jääneet täyttämättä. Vanki oli vastannut vain joko kyllä, ei tai en tiedä. Saatuamme vastauslomakkeen takaisin totesimme, että kyseinen kyselytapa ei toimi sellaisenaan.

Päätimme työstää lomakkeen uudestaan ja muuttaa sekä sen järjestystä että sisältöä. Muutimme lomakkeen (LIITE 2) siten, että se sisällöllisesti eteni samassa järjestyksessä Vankeuslain kanssa (Suomen Säädoskokoelma 767/2005 Vankeuslaki).

- 1) Taustatiedot
- 2) Saapuminen ja sijoittaminen vankilassa
- 3) Perushuolto ja asuminen
- 4) Toimintaan osallistuminen -työtoiminta
- 5) Toimintaan osallistuminen -opiskelu
- 6) Toimintaan osallistuminen -kuntoutus
- 7) Vapaa-aika
- 8) Vangin yhteydet vankilan ulkopuolella

Järjestys on perusteltu senkin takia, että Vankeuslain mukaiset määräykset toteutuvat kaikkien vankien kohdalla taustasta tai ulkomaalaisuudesta riippumatta. Toisena muutoksena oli saatekirjeen laajentaminen ja yksinkertaistaminen. Pyysimme tässä yhteydessä kommentteja sekä ohjaavalta opettajalta että molemmilta mentoreilta.

Menetelmänä päädyimme kontrolloituun kyselyyn. Kontrolloitu kysely eroaa postikyselystä siten, että kontrolloidussa kyselyssä tutkija jakaa lomakkeet henkilökohtaisesti. Vastaajat palauttavat lomakkeet omalla ajallaan taikka palauttavat niitä tutkijan kanssa sovitulla tavalla (Hirsijärvi ym. 2009, 196–197). Laadittuamme uuden version lomakkeesta käänsimme sen pääsääntöisesti omin voimin englannin, ruotsin ja venäjän kielille. Päätimme myös, ettemme lähetä lomaketta sisäisessä postissa vaan luovutamme sen jokaiselle vangille henkilökohtaisesti. Henkilökohtainen lomakkeen luovuttaminen auttoi luomaan paremman vuorovaikutussuhteen tulevaan vastaajaan sekä antoi kaikille vastaajille mahdollisuuden kysyä henkilökohtaisesti lomakkeeseen liittyvistä asioista. Samalla selvitimme myös, minkä kielisen lomakkeen kukin vastaaja haluaa. Henkilökohtaisella tapaamisella oli tarkoituksena nostaa, palautuvien kyselyiden prosentuaalista määrää. Pyrimme myös siihen, että vastaajien motivaattorina olisi toiminut se, että aihepiiri kosketti heitä ja kyselyiden luovutushetkellä pystyisimme vakuuttavasti selittämään, mitä varten kyselyä ollaan tekemässä. Vilkka toteaaakin teoksessaan Tutki ja kehitä, että vastaajaa motivoiva aihepiiri, kyselijä sekä kyselylomake voivat joissakin tapauksissa säästää tutkimusaikaa ja työvoimakustannuksia.

Päätimme myös, että käytämme kyselyyn ja arviointiin 5-portaista Likertin arviointiasteikkoa. Asteikossa on erilaisia asenneväittämiä, jotka ilmaisevat vastaajan suhtautumista kyseiseen kysymykseen negatiivisesti, neutraalisti tai positiivisesti. Käytetyt väittämät olivat:

1. täysin eri mieltä
2. hieman eri mieltä
3. ei eri mieltä, eikä samaa mieltä
4. jokseenkin samaa mieltä
5. täysin samaa mieltä

Päädyimme em. malliin sen vuoksi, että halusimme mahdollisimman kattavan aineiston, josta saisimme jäsenneltyä päällimmäiset haasteet. Haasteet toimisivat myös sisältönä henkilökunnalle tarkoitettussa oppaassa.

Toisena materiaalin keruumenetelmänä käytimme asiantuntijahaastattelumenetelmää, jotka toteutimme Turun vankilan rikosseuraamusesimiehille kahdessa erässä. Päädyimme siihen, että tarvitsemme tietoa ongelmista, jotka esiintyvät ulkomaalaisten vankien kanssa sellaisilta henkilöiltä, jotka tekevät työtä näiden vankien kanssa päivittäin ja hallitsevat vankeusprosessin kokonaisuudessaan. Asiantuntijahaastattelussa on kysymys tilanteesta, jossa haastateltavilta pyritään hankkimaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä tai prosessista. Tällöin kiinnostuksen kohteena ei ole itse haastateltava vaan se tieto, jota hänellä oletetaan olevan. (Ruusuvuori ym. 2010, 372.)

Turun vankilassa rikosseuraamusesimiesten toimenkuva määritellään mm. seuraavanlaisesti: Turun vankilassa rikosseuraamusesimies toimii tiimensä esimiehenä. Rikosseuraamusesimiehen tehtävänä on edistää vankien rangaistusajan suunnitelmallista etenemistä ja samalla huolehtia täytäntöönpanon turvallisuudesta ja lainmukaisuudesta. Tehtävässä menestyminen edellyttää lainsäädännön tuntemusta, ymmärrystä rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamisesta ja halua osaltaan kehittää tiimensä toimintaa tulostavoitteiden mukaisesti. Rikosseuraamusesimiehen on sitouduttava rikosseuraamusalan tavoitteisiin, hänellä on oltava jämäkkä ja samalla aktiivinen työote, hänellä tulee olla kiinnostusta kehittää ja organisoida uusia

työtapoja sekä kykyä motivoida niin henkilökuntaa kuin vankejakin. Hyvät vuorovaikutustaidot ja kyky ilmaista itseään selkeästi ovat käytännön työn ehdottomia vaatimuksia.

Asiantuntijahaastattelussa haastateltavien valinnan tulisi perustua joko heidän institutionaaliseen asemaansa tai muuhun selkeään osallisuuteensa liittyen tutkittavana olevaan asiaan (Ruusuvuori ym. 2010, 373). Vankilan rikosseuraamusesimiehet täyttävät kummatkin edellä mainitut kriteerit.

Päädyimme rikosseuraamusesimiesten kohdalla asiantuntijahaastatteluun kyselylomakkeen sijaan sen vuoksi, että ajatuksena oli saada takuuvarmasti kaikkien mielipiteet esiin. Homogeenisen haastattelijajoukon asiantuntijahaastattelussa ryhmädynamiikka ja joukon sisäinen yhteisöllisyys tuovat oman vivahteensa kerättyyn aineistoon. Haastattelun aikana pystyimme paremmin myös varmistamaan, että kaikki osallistuvat keskusteluun ja saavat yhtäläisen mahdollisuuden ilmaista omat mielipiteensä. Asiantuntijahaastatteluja voidaan käyttää tutkimuksessa monin eri tavoin, niillä voidaan esimerkiksi kerätä taustatietoa varsinaisia tutkimushaastatteluja tai kirjallisen aineiston analyysia varten (Ruusuvuori ym. 2010, 375). Haastattelu menetelmänä antaa mahdollisuuden säädellä tiedonkeruun joustavasti tilanteen ja vastaajan mukaan. Järjestystä, kestoja ja laajuutta voi muuttaa tarpeen vaatiessa. (Hirsijärvi ym. 2009, 205.) Haastattelumuotona valitsimme asiantuntijahaastattelun fokus-ryhmälle. Vilkan mukaan ryhmähaastattelusta käytetään myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu. Tarkoituksena on poimia keskeisemmät aiheet tai teema-alueet, joita tutkimushaastattelussa olisi välttämätöntä tutkimusongelmaan vastaamiseksi käsitellä. Kyseessä olisi esimerkiksi täsmäryhmähaastattelu. (Vilka 2005, 103–104.)

Haastattelut päätettiin toteuttaa yhteisten ja etukäteen tiedossa olevien perjantaipalaverien yhteydessä, jolloin kaikki työssä tuolloin olevat

rikosseuraamusesimiehet olisivat paikalla. Haastattelut jaettiin kuitenkin kahteen päivään, jotta kaikilla olisi mahdollisuus osallistua. Ennen haastattelujen käytännön toteuttamista, keskustelimme Turun vankilan johtajan Anna Arola-Järven kanssa siitä, miten haastattelut voitaisiin toteuttaa siten, etteivät ne kuormittaisi työyhteisöä / lähiesimiehiä liikaa. Saimme johtajalta täyden tuen ja ryhdyimme laatimaan haastattelurunkoa. Aineistonanalyysin kannalta oli tärkeää, että asiantuntijahaastattelussa esiintyvät kaikki samat teemat jotka vangeille kohdistetussa kyselylomakkeessakin olivat olleet käytössä. Asiantuntijahaastattelun analyysin päätavoitteena on houkutella esille faktoja (Ruusuvuori ym. 2010, 389). Otimme siis pohjaksi Vankeuslain samoin perustein kuin olimme tehneet kyselylomakkeenkin yhteydessä. Asiantuntijahaastattelurungossa (LIITE 3) oli siis samat seitsemän (7) pääteemaa sekä yksi (1) eri tema:

1. Saapuminen vankilaan
2. Perushuolto ja asuminen
3. Työtoiminta
4. Opiskelu
5. Vapaa-aika
6. Vangin yhteydet
7. Taustojen erilaisuus

Ainoa eroavaisuus oli, että vankikyselylomakkeessa oli osio Taustatiedot ja asiantuntijahaastattelurungossa oli osio Taustojen erilaisuus.

4.4 Toteutus ja kyselyt

Aineistonkeruun poikkileikkauspäiväksi sovittiin 17.10.2011. Kyselyt luovutettiin henkilökohtaisesti 17.10.2011 - 18.10.2011. Valintakriteerinä otantaa

määriteltäessä on ollut vangin ulkomaalainen tausta ja kirjoilla oleminen Turun vankilassa poikkileikkauspäivänä. Otanta on tehty rikosseuraamuslaitoksessa käyttämällä Vankitietojärjestelmää (VATI) 17.10.2011. Valittuja kriteereitä vastaavia vankeja oli kirjoilla kyseisenä päivänä Turun vankilassa 27 ja paikalla 26. Luovuttaessamme lomakkeita (yht. 26 kpl) pyysimme vankeja vastaamaan kyselyyn viikon kuluessa ja palauttamaan lomakkeen suljetussa kuoressa Victoria Mennalle 24.10.2011 mennessä. Korostimme myös sitä, että lomakkeisiin ei tule laittaa omaa nimeä, koska kysely tehdään nimettömänä. Kerroimme myös, että kaikki kyselylomakkeet hävitetään välittömästi niiden analysoinnin jälkeen. Ensimmäiset vastaukset tulivat sisäisessä postissa kahden ensimmäisen päivän aikana (18.10.2011 ja 19.10.2011), jolloin lomakkeen palautti 10 vankia. Seuraavat 7 lomaketta palautuivat tasaisesti kuluneen viikon aikana. Jaetusta 26 kyselylomakkeesta palautui takaisin yhteensä 17 kappaletta, jolloin vastausprosentti on 65, jota on pidettävä suhteellisen suurena (yli 50 %).

Rikosseuraamusesimiehiä koskevat asiantuntijahaastattelut toteutettiin 4.11.2011 ja 11.11.2011. Kumpikin tilaisuus kesti noin kaksi (2) tuntia. Ensimmäiseen haastatteluun osallistui kuusi (6) rikosseuraamusesimiestä ja toiseen kaksi (2). Yhteensä asiantuntijahaastattelun piiriin saapui Turun vankilan yhdeksän (9) potentiaalisesta rikosseuraamusesimiehestä kahdeksan (8), joka on osallistumisprosentteina 89. Kerroimme alkuun haastattelun tarkoituksesta ja tulevasta toteuttamistavasta. Kerroimme, että haastattelu kirjataan samanaikaisesti paperille muistiinpanojen avulla ja myös nauhoitetaan jälki-analyysiä varten. Jokaiselle selitettiin, että aineistoa käsitellään täysin anonyymisti ja kerätyn aineiston suppean analyysin jälkeen sekä nauha, että alkuperäiset kirjaukset tuhotaan.

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Kontrolloidun vankikyselyn keskeisimmät tulokset

Kaikista 26:sta vangille annetuista kyselylomakkeesta palautui 17 kappaletta takaisin (~65 %). Osa vastaajista ei ollut vastannut kaikkiin kysymyksiin. Vastaamattomien henkilöiden lukumäärä kunkin esille nostetun kysymyksen kohdalla on nähtävissä taulukossa 2, sarakkeessa MISS. Vastaajista kaksi (2) oli naispuolisia ja loput 15 miehiä. Vastaajista kuusi (6) oli kirjoilla Suomessa, 10 oli vailla vakinaista osoitetta Suomessa ja yksi (1) ei ollut vastannut. Vastaajista kuudella (6) oli jo valmis karkoitus- tai käännytyspäätos taikka maahantulokielto, kuudella (6) ei ollut, neljä (4) vastasi että ei tiedä ja yksi (1) jätti vastaamatta.

Osiossa saapuminen ja sijoittaminen vankilassa nousi esille, että vastaajista viidelle (5) oli tehty rangaistusajan suunnitelma, yhdeksälle (9) ei oltu tehty, kaksi (2) ei ollut asiasta aivan varma ja yksi (1) ei vastannut. Valtaosa vastanneista (11/13) oli selkeästi sitä mieltä, että heidän kotipaikkakuntaansa Suomessa ei ollut otettu lainkaan huomioon sijoittelussa. Samoin kolmasosa (5/13) oli sitä mieltä, että heidän kielitaitoaan ei ollut otettu huomioon heidän sijoittelussaan. Vastaavan tuloksen (6/13) saavutti myös kohta, jossa määriteltiin perhesuhteen vaikutusta sijoitteluun. Osa vastaajista (8/14 ja 6/13) oli sitä mieltä, että heidän terveydentilansa sekä uskontonsa oli otettu hyvin huomioon sijoittelussa vankilan sisällä. Vastaajista kolmasosa (5/14) tunsi vahvasti, että ei ollut millään lailla hyötynyt vankilan järjestämästä tulkkipalvelusta tai ei ollut päässyt sen piiriin.

OSIO	KYSYMYS	1	2	3	4	5	MISS
2. SAAPUMINEN JA SJOITTAMINEN VANKILAAN	2.1 Kotipaikkakuntani Suomessa on huomioitu sijoittelussa	9	2	0	1	1	4
	2.2 Kielitaitoni on huomioitu sijoittelussa	5	4	3	0	1	4
	2.5 Perhesuhteeni on huomioitu sijoittelussa	6	3	0	1	3	4
	2.6 Terveystilani on huomioitu sijoittelussa	2	0	1	3	8	3
	2.7 Uskontoni on huomioitu sijoittelussa	2	2	2	1	6	4
	2.10 Olen hyötynyt vankilan järjestämästä tulkkipalvelusta	5	3	3	1	2	3
4. TYÖTOIMINTA	4.1 Olen saanut tarvittavat ohjeistukset työtehtäviini	1	0	0	1	4	0
	4.2 Olen saanut ohjeistusta omalla äidinkielelläni	3	0	0	0	2	1
	4.3 Minua on kohdeltu asiallisesti työpaikalla, henkilökunta	0	0	1	0	5	0
	4.4 Minua on kohdeltu asiallisesti työpaikalla, muut vangit	1	0	1	1	3	0
6. KUNTOUTUS	6.1 Olen saanut mahdollisuuden keskustella osaston esimiehen / ohjaajan kanssa minulle suunnatusta / tarvitsemastani kuntoutuksesta	9	1	4	1	1	1
7. VAPAA-AIKA	7.1 Saan viettää vapaa-aikaa muiden vankien kanssa	2	0	2	1	11	1
	7.2 Voin halutessani osallistua liikunnallisiin harrastuksiin	2	0	2	0	12	1
	7.3 Pystyn harjoittamaan uskontoani vankilassa	7	0	1	1	6	2
	7.4 Voin halutessani osallistua oman uskontoni tilaisuuksiin	6	0	2	1	5	3
	7.5 Pystyn käyttämään vankilan kirjaston palveluita	2	0	2	1	11	1
	7.6 Kirjastosta löytyy minulle aineistoa kielellä jota ymmärrän	6	0	2	2	7	0
	7.7 Pystyn käyttämään vankilan kanttiinin palveluita	2	0	2	1	12	0
8. YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE	8.1 Saan riittävästi tietoa omalla kielellä, oman alkuperäismaani tapahtumista, esim. sanomalehdistä, televisiosta jne.	10	2	4	0	1	0
	8.2 Olen tyytyväinen vankilan kirjeenvaihtomahdollisuuteen	3	2	3	1	7	1
	8.3 Olen tyytyväinen vankilan puhelimen käyttömahdollisuuteen	2	2	3	2	8	0
	8.4 Olen tyytyväinen vankilan tapaamiskäytäntöihin	10	1	3	0	3	0
	8.5 Olen tyytyväinen vankilan perhetapaamiskäytäntöihin	7	1	5	1	3	0
	8.6 Olen tyytyväinen vankilan poistumislupakäytäntöihin	7	1	4	1	3	1

Taulukko 2. Kontrolloidun vankikyselyn keskeisimmät tulokset.

Perushuollon ja asumisen osalta oli todettavissa, että vastaajista kymmenen (10) asui suljetulla osastolla, kuusi (6) ei asunut ja yksi (1) ei vastannut. Vastaajista viidellä (5) oli ollut ongelmia ulkomaalaistaustaisuuden vuoksi vankiosastolla, 11 vastasi että ongelmia ei ollut esiintynyt ja yksi (1) ei osannut sanoa. Esille tuodut ongelmat keskittyivät selkeästi olemassa olevan kielimuurin vaikutuksiin, esimerkiksi kaikki ohjeistus ja tieto ovat vain suomeksi. Vastaajista ainoastaan kaksi (2) koki, että suhtautuminen heihin oli ollut erilaista johtuen heidän ulkomaalaisuudestaan, 10 ei kokenut, neljä (4) ei osannut sanoa ja yksi (1) ei vastannut. Vastaajista 16 koki, että heillä on samat oikeudet kuin suomalaisillakin vangeilla ja yksi (1) ei ollut vastannut kysymykseen.

Työtoimintaan osallistumisen osalta vastaajista 14 haluaisi työtoimintaa, yksi (1) ei halunnut ja kaksi (2) ei ollut vastannut. Vastaavasti kuusi (6) oli mukana vankilan työtoiminnassa ja 11 ei ollut. Vastaajista viisi (5) oli kohdannut ongelmia työllistymisen yhteydessä vankilassa, 10 ei ollut ja kaksi (2) ei ollut vastannut. Ongelmista suurin osa kosketti olemassa olevan laitossijoittelun taikka oikeusprosessin keskeneräisyyttä ja sen vaikutusta töihin pääsyyn. Suurin osa (4/6) työssäkäyvistä vastaajista tunsivat vahvasti, että he ovat saaneet tarvittavan ohjeistuksen työtehtävien tekemiseen, tosin vain alle puolet (2/6) heistä omalla äidinkielellään. Suurin osa työssäkäyvät vastaajat kokivat vahvasti, että heitä on kohdeltu asiallisesti vankilan henkilökunnan (5/6) sekä muiden vankien (3/6) osalta.

Opiskelu-osiossa vastaajista viisi (5) totesi, että oli osallistunut johonkin koulutukseen taikka opiskellut Turun vankilassa olonsa aikana, vastaavasti 12 ei ollut. Osallistumisia oli ollut eniten kielten kurssilla, eritoten englannin ja suomen. Vastaajista 10 toi esille halukkuutensa opiskella, kuusi (6) vastasi että ei ollut kiinnostunut opiskelusta ja yksi (1) ei vastannut. Opiskeluhalukkuutta löytyi lukion, tietotekniikan, eri kielten sekä erilaisten oppisopimuskoulutukseen. Kielikoulutuksista eniten toivottiin englannin ja suomen kielen koulutusta. Vastaajista kuusi (6) oli törmännyt ongelmiin koulutukseen hakeutuessa, yhdeksän (9) ei ollut ja kaksi (2) ei vastannut. Selkeästi suurimpana ongelmana koettiin, että ei ole ollut tarjolla mitään sopivaa koulutusta ja jos oli, niin sitten olisi pitänyt valmiiksi osata riittävän hyvin suomen kieltä. Vastaajista kolme (3) opiskeli vankilassa parhaillaan englannin kieltä, 13 ei ollut aktiiviopinnoissa ja yksi (1) ei vastannut.

Kuntoutukseen osallistumisen osalta vain kaksi (2) vastaajista koki, että oli saanut tietoa vankilan erilaisista kuntoutusmahdollisuuksista. Vastaavasti 15 koki, että ei ollut saanut tietoa vankilan kuntoutustoiminnasta. Vastaajista suurin osa (9/16) koki vahvasti, että ei ollut saanut mahdollisuutta keskustella

asuinosaston esimiehen taikka ohjaajan kanssa yksilöllisistä kuntouttamistarpeistaan. Vastaajista kolme (3) oli osallistunut kuntoutustoimintaan Turun vankilassa, 13 ei ollut ja yksi (1) ei vastannut. Kuntoutustoimintaan osallistuneet olivat käyneet keskustelemassa asenteistaan ja rikoksistaan vankilan psykologin kanssa, ja yksi (1) oli osallistunut kokki-leipomo -kurssille. Vastaajista kolme (3) haluaisi osallistua kuntouttavaan toimintaan, 10 tunsu että tällaista tarvetta ei ollut ja neljä (4) ei ollut vastannut. Vastaajista kolme (3) oli törmännyt ongelmiin kuntoutukseen hakiessaan taikka osallistuessaan, 10 vastasi että ei ole törmännyt ongelmiin ja neljä (4) ei vastannut. Koetut ongelmat liittyivät tarjolla olevan kuntoutuksen vähäisyyteen taikka vaikeuteen osallistua huonon suomen kielen taidon vuoksi. Kukaan vastaajista ei ollut parhaillaan osallisena minkäänlaisessa kuntoutustoiminnassa.

Vapaa-ajan osiossa vastaajista 15 vastasi, että pystyy osallistumaan vankilan vapaa-ajan aktiviteetteihin, yksi (1) vastasi että ei pysty osallistumaan ja yksi (1) ei vastannut. Vastaajista suurin osa oli täysin samaa mieltä siitä, että he saavat viettää vapaa-aikaa muiden vankien kanssa (11/16) ja että he voivat halutessaan myös osallistua liikunnallisiin harrastuksiin (12/16). Vastaajista puolet (7/15) koki, että he eivät pysty harjoittamaan omaa uskontoaan vankilassa. Myös noin puolet vastaajista (6/14) oli sitä mieltä, että he eivät voi halutessaan osallistua oman uskontonsa tilaisuuksiin ja jumalanpalveluksiin. Vastaajista vain puolet (9/17) pääsee itse käymään vankilan kirjastossa, mutta kuitenkin suurin osa (11/16) oli vahvasti sitä mieltä, että he pystyvät käyttämään vankilan kirjaston palveluita. Vastaajista noin puolet (7/17) oli sitä mieltä, että kirjastosta löytyy sellaisella kielellä aineistoa, jota he ymmärtäisivät. Vastaajista viisi (5) pääsee käyttämään kanttiinin palveluita henkilökohtaisesti paikan päällä ja 12 ei pääse. Kuitenkin vastaajista suurin osa (12/17) on vahvasti sitä mieltä, että he pystyvät käyttämään vankilan kanttiinin palveluita.

Osiassa vangin yhteydet vankilan ulkopuolelle nousee esille, että suurin osa vastaajista (10/17) kokee, että he eivät saa riittävästi tietoa esimerkiksi oman alkuperämaansa tapahtumista omalla kielellä. Vastaajista puolet oli sitä mieltä, että he ovat tyytyväisiä vankilan tarjoamaan kirjeenvaihtomahdollisuuteen (7/16) sekä korttipuhelimen käyttömahdollisuuteen (8/17). Valtaosa vastaajista (10/17) oli tyytymättömiä vankilan tapaamiskäytäntöihin ja – järjestelyihin. Osa vastaajista oli myös vahvasti tyytymättömiä vankilan perhetapaamis- (7/17) sekä poistumislupakäytäntöihin (7/16).

5.2 Rikosseuraamuskeskusten asiantuntijahaastattelun keskeisimmät tulokset

Kahden erikseen järjestetyn sekä eri henkilöistä koostuvan rikosseuraamuskeskusten asiantuntijahaastattelun tulokset olivat kauttaaltaan hyvin samansuuntaisia keskenään. Vangin laitokseen saapumisen osalta hankalaksi koettiin yleinen kielitaidon puute sekä siitä johtuvat välittömät kommunikaatio-ongelmat. Toisena asiana esille nousi ulkomaalaisen vangin varmennettujen tietojen puute ja niihin liittyvä epävarmuus. Erityisen hankalaksi tilanne koettiin ilta-aikaan saapuvien vankien osalta, jolloin myöskään tulkkeja ei ole saatavilla. Olemassa olevia kielitaitopulmia on pyritty ratkaisemaan käyttämällä elekieltä, yleisiä käsimerkkejä sekä mahdollisesti samaa kieltä puhuvaa toista vankia. Kehittämisen kohteiksi koettiin valmiiksi käännetty lomakkeet ja laput kommunikaation helpottamiseksi sekä kieliasioiden huomioiminen mm. henkilökunnan rekrytoinnin yhteydessä. Ulkomaalaisen vangin kanssa toimiessa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota kulttuurieroista johtuviin asioihin, osastosijoitteluun sekä rikostaustaan.

Perushuollon ja asumisen osalta, puhuttaessa osastosijoittelusta, todetaan, että osaston päiväjärjestyksen ymmärtäminen on tärkeää ulkomaalaiselle vangille. Osastosijoitus perustuu mm. vangin oikeusprosessin vaiheeseen, rikoksen laatuun, mahdollisten rikoskumppaneiden sijoitteluun, vangin turvallisuuden takaamiseen, vangin terveydentilaan sekä omaan halukkuuteen sitoutua

laitoksen tarjoamaan toimintaan. Puhuttaessa vaatimuksien ja tarpeiden eroavaisuudesta suhteessa suomalaisiin vankeihin, esille nousee uskonto (mm. islam ja siihen kuuluva Ramadan), erilaiset ruokavaatimukset tai -tottumukset sekä yleisesti vaativampi asenne. Ulkomaalaisiin vankeihin suhtaudutaan eri tavalla kuin suomalaisiin havainnointia ja tarkkaavaisuutta lisäämällä ja koordinoimalla. Ulkomaalaisvankien sopeutumista muuhun vankiyhteisöön pidetään hieman keskimääräistä tarkemmin silmällä. Puhuttaessa vankiyhteisön rasistisuudesta tulee esille ajatus vankilasta pienoisyhteiskuntana isomman yhteiskunnan sisällä. Vankiyhteisön rasistisuus on myös henkilökunnan puolelta havaittu tosiasia Turun vankilassa. Eräiden vastausten perusteella tulee esille, että noin 10 vuoteen ei ole pystytty onnistuneesti sijoittamaan ihonväriltään selkeästi tummempaa vankia yleiselle osastolle. Esille nousee huoli rikosseuraamusalan tulevaisuudesta: mikäli ulkomaalaisvankien määrä jatkaa nousuaan nykyisellä trendillä, sen myötä lähestyy tulevaisuudessa valtataistelu vankiyhteisössä. Vankiyhteisön rasistisiksi keinoiksi määritellään pahansuova tuijottelu, sanallinen uhkailu, pakotettu suljetulle osastolle hakeutuminen sekä äärimmäisenä muotona suora väkivallanteko. Naisten osalta esille tulee vielä sosiaalisen eristämisen käyttäminen, jossa muu vankiyhteisö selkeästi, johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti hylkää ja karttaa jotakuta sen jäsentä.

Työtoiminnan osalta todetaan, että usein ulkomaalainen vanki on halukas menemään töihin ja osallistumaan toimintaan. Pakotettu osastosijoitus suljetulle osastolle kuitenkin hyvin monesti estää käytännössä töihin pääsyn. Samoin tuodaan esille, että ulkomaalainen vanki on usein myös tullessaan laitokseen tutkintavanki, joiden ei nykyisten säännösten mukaan ole mahdollista käydä töissä. Moneen otteeseen todetaan, että Baltian maista kotoisin olevat ulkomaalaiset vangit hyväksytään poikkeuksellisesti työmiesten osastoille asumaan, ja täten he pääsevät poikkeuksena ulkomaalaisvangeista myös töihin. Kyseiset vangit ovat myös rikosseuraamusesimiesten käsityksen mukaan työssään ahkeria ja osaavia.

Siirryttäessä keskustelussa vankien suorittamaan opiskeluun, niin lähes yksimielinen toteamus on, että opiskelu vankilassa on ulkomaalaisille vangeille aika harvinaista. Syynä tähän pidetään vallitsevaa kieliongelmaa: pitää osata suomea jotta voisi opiskella. Todetaan, että jonkin verran selliopiskelua on käytössä, lähinnä juuri kielten (esimerkiksi suomi ja englantia) opiskelun yhteydessä. Rikosseuraamusesimiesten mielestä suomen kielen ja tapakulttuurin opetusta tulisi tarkkaan harkita ulkomaalaisille vangeille. Esille tulee myös ajatus vallitsevasta eturistiriidasta. Mikäli ulkomaalaisella vangilla on voimassaoleva karkotuspäätös, tulisiko vankia kouluttaa, koska hänet karkotetaan tuomion suorittamisen jälkeen välittömästi Suomesta, ja useimmiten asiaan liittyy myös monen vuoden maahantulokielto. Tässä kohtaa keskustelua käydään myös laajenevasta kansainvälisestä rikollisuudesta sekä vankisiirroista muihin maihin suorittamaan tuomiotaan. Esille nousee jyrkkiäkin ajatuksia, mutta samalla myös todetaan, että ”koppihoitokaan” ei ole kenellekään eduksi.

Puhuttaessa vankien vapaa-ajan käytöstä on kaiken pohjana vangin sijoittuminen vankilan sisällä, mikä määrittelee osaston päivä-ohjelman ja samalla myös pitkälti vapaa-ajan aktiviteettimahdollisuudet. Keskustelussa esiin nousee, että ulkomaalaiset vangit ovat pääsääntöisesti halukkaita osallistumaan vapaa-ajan toimintoihin ja heillä on samanlaiset oikeudet osallistua kuin suomalaisilla vangeillakin. Esille tulee myös ajatus, että sosiaalisuuden käsite ja merkitys on erilainen ulkomaalaisille vangeille kun suomalaisille. Suomalainen pitää yksinolosta, ja ulkomaalaiset kaipaavat seuraa. Todetaan, että tarvetta erikseen ulkomaalaisille tarkoitetusta vapaa-ajan toiminnasta ei ole. Kehittämissuhteena nousi esille jonkinlaisen avoimen keskustelupiirin järjestäminen samasta maasta tai samaa kieltä puhuville vangeille. Toisaalta tämäkin nähtiin kaksipuolisena asiana, koska mitä enemmän korostetaan ulkomaalaisuutta, sitä vähemmän se auttaa heitä sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Eroavaisuuksia nähtiin olevan uskonnonharjoittamisessa. Suomalaisia pidettiin suhteellisen maallistuneina suhteessa uskontoon, kun

taas ulkomaalaisia pidettiin omaa uskontoaan vaalivina. Esille tuli myös, että ulkomaalaisten vankien kulttuurista ohjaa myös liikunnallisia haluja.

Ulkomaalaisten vankien kohdalla pidettiin itsestään selvänä, että yhteyden pitäminen siviiliin on lähtökohtaisesti haastavampaa erityisesti tilanteessa, jossa sosiaalinen lähiverkosto ei ole Suomessa. Esille tuotiin, että perheen merkitys korostuu ulkomaalaisten kohdalla ja että perheyhteisö on suuri ja yhteydet laajat ja aktiiviset. Yhteydenpito on myös molemminpuolista ja – suuntaista vankilan ulkopuolella ja vankilan sisällä. Kulttuurierot tulevat esiin myös sosiaalisessa kanssakäymisessä. Yksistään ulkomaalaisuus ei vaikuta perhetapaamisten ja poistumislupien myöntämiseen, mutta vangin esittämien asioiden ja faktojen virallinen tarkistaminen on huomattavasti vaikeampaa ja joskus jopa lähes mahdotonta. Samoin ulkomaalaisvankien karkotuspäätökset vaikuttavat välillisesti asioiden käsittelyyn. Kysymykseen, onko ulkomaalaistaustaisen vangin helppo ylläpitää yhteyksiä siviili-maailmaan Turun vankilassa, esille tulee yksimielinen vastaus. Se on kaikille vangeille joko yhtä helppoa taikka vaikeaa.

Viimeinen kohta oli luonteeltaan yllä lueteltuja aiheita yhteenvetävä, ja se oli otsikoitu taustojen erilaisuus. Rikosseuraamusmiehillä oli tunne, että ulkomaalaiset vangit työllistävät käytännössä enemmän kuin suomalaiset. Asiaan vaikuttavat keskeisesti kulttuurierot ja totutut tavat tuoda itseään ja asioitaan esille. Koettiin, että rajojen vetäminen oli helpompaa suomalaisten vankien kanssa työskennellessä. Todettiin, että konflikteja voi ulkomaalaisten vankien kanssa syntyä nopeasti ja pelkästään väärinkäsitysten perusteella. Keskusteltiin ns. rasistikortin esiintuomisesta ja siitä, missä ja milloin näin on käynyt. Rikosseuraamusmiehillä oli tästä suhteellisen vähän omakohtaista kokemusta, mutta vahva käsitys siitä, että osaston vartijoille asia voi näyttäytyä varsin eri tavalla. Lopuksi käytiin keskustelua muiden Pohjoismaiden ulkomaalaisvankien määrästä sekä niiden vaikutuksista paikallisille vankeinhoitojärjestelmille.

5.3 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet vankikyselyn ja rikosseuraamus- esimiesten asiantuntijahaastattelun perusteella

Vangit vastasivat vankikyselyyn aktiivisesti, ja 26:sta kyselyn saaneesta, 17 vastasi siihen. Täten vastausprosentiksi tuli n. 65 %. Vastaavaan hyvään tulokseen päästiin myös rse-asiantuntijahaastattelujen osalta, joiden osallistumisprosentti oli n. 89 %.

Vankikyselyyn vastanneista 5:lle oli kyselyhetkellä tehty rangaistusajan suunnitelma, 9:lle ei ole vielä tehty ja 2 ei ollut varma asiasta. Rangaistusajan suunnitelman yhteydessä arviointikeskus ottaa yleensä kantaa vangin sijoitteluun, joten vastauksien perusteella voi todeta, että sijoitteluprosessi, jossa olisi voinut käyttää tulkkia ja huomioida perhesuhteita sekä asuinpaikkakunta, oli tehty vain kolmasosalle. Ensimmäisenä haasteena tuloksissa nousi vankien kokemus siitä, ettei heidän asuinpaikkakuntaansa Suomessa ole huomioitu sijoitteluprosessissa. Asia on siinä mielessä pulmallinen, että Vankeuslain mukaan asuinpaikkakunta on huomioitava vankia sijoiteltaessa, koska se auttaa ylläpitämään sosiaalisia suhteita ja helpottaa vapautumisen jälkeistä integroitumista. Vankila ei sinänsä voi vaikuttaa vangin sijoitteluun lähelle kotipaikkaa, mutta arviointikeskus voi kiinnittää asiaan huomiota.

Toisena haasteena esiin nousi kielen huomioon ottaminen. Kolmasosa vangeista oli sitä mieltä, että heidän kieliosaamistaan ei ole huomioitu sijoittelussa. Tätä väitettä tuki myös se, että kolmasosa vastanneista koki, etteivät he ole hyötynet millään lailla tulkkipalveluista. Sijoitteluasiat kuuluvat Arviointikeskuksen tehtäviin. Arviointikeskus käyttää aina mahdollisuuksien mukaan tulkkia, ja kielitaito on huomioitu arviointikeskuksen rekrytointiprosesseissa. Arviointikeskuksessa on suomen, ruotsin, englannin, ranskan ja venäjän kielen osaamista. Harvinaisempien kielten tulkkiaustien saaminen on joskus hankalaa, mutta arviointikeskus pyrkii saamaan

tulkkausapua aina tarpeen vaatiessa. Ottaen kuitenkin huomioon vankien vastaukset asiaan on kiinnitettävä enemmän huomiota. Sama teema nousi myös keskeiseksi asiaksi asiantuntijahaastattelujen pohjalta, joissa vuorovaikutustilanteiden kommunikaatio-ongelmien katsottiin pitkälti johtuvan joko yhteisen ja kohtaavan kielitaidon puuttumisesta taikka vangin totaalisesta kielitaidon puutteesta (osaa vain omaa äidinkieltään). On olemassa tarve selkeämmille toimintamalleille liittyen kielitaitoasioihin.

Kolmanneksi haasteeksi nousi perhesuhteiden vaikutus sijoitteluun. Suurin osa vangeista koki, ettei heidän perhesuhteitaan ole huomioitu sijoittelussa. Arviointikeskus laatiessaan rangaistusajan suunnitelmaa ottaa yleensä huomioon myös perhesuhteet, mikäli se on olennainen asia uusintarikollisuuden ehkäisemisen ja kuntoutumisen kannalta. Asiantuntijahaastattelun perusteella esiin tulivat kulttuurieroista johtuvat haasteet käytännön työssä sekä ulkomaalaisen vangin korostunut ja painottunut sosiaalisuus sekä vankilassa sisällä että myös suuntautuneena kohti siviilimaailmaa. Kulttuurierojen kohdalla tuotiin esiin myös yleisesti viestien väärinkäsitysten mahdollisuus ja että ulkomaalaisten vankien kohdalla tulisi selittää asiat huomattavasti tavanomaista perusteellisemmin.

Kyselyyn vastanneet vangit asuivat vankilassa eri osastoilla, mutta suurin osa (62,5 %) asui suljetulla osastolla. Osastolla asumisessa on ollut ongelmia lähinnä kielimuurin vuoksi. Vangit eivät ymmärtäneet ohjeita, eivätkä päiväjäristystä jne. Asia olisi korjattavissa esimerkiksi päiväjäristyksen ja järjestyssääntöjen kääntämisellä. Kääntämistä voisi tehdä tulkkikeskuksen kääntäjän tai rikosseuraamuslaitoksen omien kääntäjien kautta, henkilökunnan olemassa olevaa kielitaidon osaamista käyttäen tai käyttämällä Google – kääntäjätyökalua. Tärkeä ei ole niinkään kieliopin täsmällisyys asiassa vaan asiassa eteenpäin pääseminen. Vangit eivät kokeneet asenteellisuutta, joka olisi kohdistunut heihin heidän ulkomaalaisuutensa vuoksi ainakaan henkilökunnan taholta. Myös asiantuntijahaastattelussa todettiin, että

vankeuden alkumetrit ovat ulkomaalaisen vangin kohdalla erityisen tärkeitä. Keskeisiksi asioiksi nousivat osaston päiväohjelman ymmärtäminen, oikeellinen ja tarkoituksenmukainen osastosijoittelu yleensä sekä vankeuden alkuvaiheessa ulkomaalaisen vangin korostunut tarkkailu. Ajatuksena on puuttua virheelliseen toimintaan ennen kuin se aiheuttaa suurempia ongelmia.

Vankikyselyn perusteella vangit olivat kiinnostuneita työtoiminnasta, mutta monien kohdalla syystä tai toisesta työtoiminta ei ollut mahdollista. Syyt eivät niinkään liittyneet ulkomaalaisuuteen vaan muuhun vankilajärjestykseen tai sääntöihin liittyvään pulmaan. Työtoiminnassa ei kyselyn perusteella ollut sen suurempia haasteita, koska kaikki työtoiminnassa mukana olevat kokivat saaneensa tarpeellisen ohjeistuksen. Asiaa voi osittain selittää sillä, että riittämätön kielitaito saattaa jo yksinään sulkea pois osallistumisen työtoimintaan, ja sen takia esimerkiksi kieliongelmiin liittyvät pulmat eivät nousseet tässä kohtaa esiin. Ratkaisuna asiaan voisi pohtia käänñosavun käyttöä ja tiedottamisen tehostamista ottaen kuitenkin huomioon vankilan usein niukat ja rajalliset resurssit. Asiantuntijahaastattelun perusteella asia nähtiin laajemmalti liittyneenä soveltuvan tekemisen ja sopivan toiminnan löytämisen tärkeytenä eikä ainoastaan työtoiminnan osalta. Koettiin, että ulkomaalaisvangilla on usein erityinen tarve saada sisältöä vankeuteen ja että pelkästään ns. lusiminen ei ole ulkomaalaisvangille riittävää toimintaa.

Vankilaopiskeluun liittyvät haasteet liittyvät koulutustarjontaan. Suurin osa kyselyyn vastanneista vangeista on ollut kiinnostunut kouluttautumisesta mutta koki, että suomen kielen taito on riittämätön opiskeluun osallistumiseen. Ratkaisuna pulmaan voisi ajatella koulutustarjonnan laajentamista esimerkiksi englanninkielisiin koulutuksiin, vaikka ei sekään poistaisi ongelmaa kokonaan. Asiantuntijahaastattelun selkeä kanta ulkomaalaisvankien koulutusasiaan oli, että vankilan tulisi selkeästi panostaa suomen kielen opettamiseen tai motivoida vankia suomen kielen itseopiskeluun. Vaihtoehtoinen ja mahdollisesti hyödyllisempi kieli jatkoon kannalta olisi englannin kieli.

Kuntoutustarpeita vankien kohdalla arvioidaan useimmiten rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa, mikä osittain selittää sen tuloksen, että suurin osa vangeista on kokenut, että he eivät saaneet tietoa kuntoutusohjelmista. Toisaalta suurin osa vangeista ei halunnutkaan osallistua kuntoutusohjelmiin. Tämä seikka ei liity erityisesti ulkomaalaisuuteen, koska eivät myöskään kaikki suomalaiset vangit halua osallistua toimintaan eikä heillä kaikilla ole myös siihen mahdollisuutta. Uusintarikollisuuden ehkäisyn kannalta ja integroitumisen edistämisen näkökulmasta kuntouttaviin ohjelmiin osallistuminen olisi erittäin tärkeä, mutta niukat resurssit asettavat rajansa. Yhtenä vaihtoehtona olisi esimerkiksi itseopiskelupakettien luominen ja kääntäminen eri kielille. Myös tulkkausavun ja henkilökunnan kielitaidon hyödyntämistä yksilötyössä olisi voinut helpottaa asian.

Vapaa-aikaa koskevat haasteet liittyivät oman uskonnon harjoittamiseen vankilassa sekä kirjaston ja kanttiinin palveluihin. Uskonnonharjoittamiseen liittyviä asioita on pyritty huomioimaan Turun vankilassa. Vankilassa on olemassa oma erillinen huone, jota voi käyttää jumalanpalvelutilaisuuksiin, mikäli ne poikkeavat valtaväestön jumalanpalvelutilaisuuksista. Ongelma on varmaan enemmän tiedottamisessa ja eri uskonnon edustajien paikalle saamisessa, ei niinkään mahdollisuudessa harjoittaa omaa uskontoa. Tiedottamista voidaan parantaa samoin keinoin kun edellä esitetyissä käännös- ja tulkkausratkaisuissa. Ulkomaalaisvankien korostunut uskonnollisuus nousi myös keskustelun teemaksi asiantuntijahaastatteluissa, ja ero kantaväestön osoittamaan kiinnostukseen liittyen oman uskonnon harjoittamiseen oli huomattava. Kirjaston palveluja voisi kehittää vastaamaan vankien tarpeita tekemällä ajoittain kyselyjä tarpeista ja teettämällä listoja eri kielillä lainattavissa olevasta aineistosta. Asiaa onkin esimerkiksi venäjän kielen osalta jonkun verran kehitetty. Kanttiinipalveluja on pyritty kehittämään esim. tekemällä kanttiinitilauslistat kolmella eri kielellä (suomi, englanti ja venäjä). Laajempi kielivalikoima ei ole mahdollinen käytännön syistä. Tässäkin yhteydessä tiedottamista ja ohjeistusta parantamalla saataisiin aikaan positiivista muutosta.

Suurin osa vangeista koki, että heillä ei ole mahdollisuutta saada tietoa kotimaistaan tai pitää yhteyttä perheisiinsä ja sukulaisiinsa postitse tai puhelimitse. Muutosta saadaan aikaan teettämällä yhteydenpitoa koskeva yleinen ohjeistus eri kielillä.

6 KATTELLAAN-OPAS

6.1 Oppaan lähtökohdat

Niin kun olemme monesti todenneet opinnäytötyössämme, ulkomaalaisten vankien määrä vankiloissa kasvaa koko ajan. Ulkomaalaisten vankien vankilassa olo ei aina suju mutkattomasti, ja määrän kasvaessa haasteet ovat nousemassa. Kehitystyötä on yritetty jo tehdä ennakoivasti, mutta tähän mennessä asia ei ole vielä edennyt. Turun vankilassa ei tällä hetkellä ole mitään opasta, joka olisi käsitellyt tätä aihetta, mutta tarve asialle on kuitenkin olemassa. Tarkoituksenamme on ollut helpottaa henkilökunnan haasteita, jotka johtuvat vankien ulkomaalaisuudesta. Vankila on suuri organisaatio, ja ongelmat eivät useimmiten johdu jostakin yhdestä asiasta vaan kokonaisuus on osiensa summa, mutta ajattelimme, että oppaan avulla ainakin jotkut asiat voisivat helpottua. Olemme keränneet aineistoa sekä ulkomaalaisilta vangeilta, että asiantuntijoilta (rikosseuraamusesimiehiltä). Tuloksista nousi esiin se, että monet asia vankilassa ulkomaalaisten kohdalla pystyttäisiin ratkaisemaan lisäämällä tietoa henkilökunnan keskuudessa ja parantamalla tiedotusta.

6.2 Kohderyhmä

Opinnäytetyömme etenemisen yhteydessä syntynyt Kattellaan-opas on ennen kaikkea vankilan henkilökunnan käyttöön, ensisijaisesti Turun vankilan henkilökunnan käyttöön, tarkoitettu käytännön työväline. Katteellaan-opas on lähtökohdiltaan tarkoitettu vangin kanssa lähiyötä tekeville työntekijöille. Olemme oppaassa tähdänneet sellaiseen muotoon ja sisältöön, joka hyödyttäisi

laaja-alaisesti kaikkia vankilatyön sektoreita, sekä kuntoutusta että valvontaa. Toivomme, että Kattellaan-oppaasta muodostuu henkilökunnan keskuudessa Vankeuslain tyyppinen yleisopus, josta voi löytää apua oikeisiin käytännön kysymyksiin ja tilanteisiin. Koska mikään ei ole ikinä täysin valmista, toivomme, että nyt tehtyä työtämme joku jatkaisi, täydentäisi ja veisi eteenpäin myös tulevaisuudessa.

6.3 Oppaan sisältö

Rakensimme oppaan noudattaen samoja Vankeuslain sisältöjä, kuin olimme käyttäneet vangeille kohdistuneessa kyselylomakkeessa sekä rikosseuraamusesimiehiin kohdistuneessa asiantuntijahaastattelussa. Oppaasta löytyvät seuraavat pääkohdat:

- 1) Yleistä
- 2) Saapuminen ja sijoittelu
- 3) Perushuolto ja asuminen
- 4) Toimintaan osallistuminen
- 5) Vapaa-aika
- 6) Yhteydet vankilan ulkopuolella
- 7) Hyödylliset linkit
- 8) Lopuksi

Oppaan (LIITE 4) alussa käymme läpi lyhyesti nykytilanteen ja oppaan lähtökohdat. Osioissa 2-6 tuodaan esille osion aiheeseen liittyviä merkityksellisiä asiakokonaisuuksia, jotka nousivat esiin kerätystä aineistosta analyysin jälkeen. Tuomme esille myös valmiita ratkaisumalleja haasteellisiin tilanteisiin. Lopuksi listaamme aiheeseen liittyviä käytännön työn kannalta

hyödyllisiä linkkejä sekä haastamme henkilökuntaa pohtimaan isoja tulevaisuuden haasteita, jotka nousivat esiin opinnäytetyömme tekemisen yhteydessä ja joihin emme löytäneet ratkaisuja.

7 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI JA LUOTETTAVUUS- NÄKÖKULMAT

7.1 Arviointi

Alun pitkällisten pohdintojen, harkintojen ja idean selkeyttämisen jälkeen alkoi mieleemme muodostua yhteinen käsitys, mistä opinnäytetyössämme oli oikein kyse. Erityisen haastavaksi koimme konkreettisuuden tavoittelun sekä erityisen käytännön läheisen työelämän otteen esiin kaivamisen. Omat haasteensa opinnäytetyömme tekemiselle toi ansiotyön, perhe-elämän ja ylemmän AMK-opiskelun yhteen saattaminen tavalla, jossa kaikista edellä mainituista olisi vielä jotain jäljellä opintojen määräaikaisten päättymisen aikaan. Hyvin alkuvaiheessa teimme päätöksen liittää voimamme yhteen opinnäytetyön merkeissä, ja tämä päätös on ollut sekä työmme lahja että kirous. Olemme käytännössä todistaneet, että kahden ihmisen kapasiteetin ja varantojen yhdistäminen on enemmän kuin osiensa summa, mutta esimerkiksi pelkästään aikataulusta ja sovituista asioista kiinni pitämiseen on käytetty todella paljon energiaa, hikeä ja verta.

Kun arvioimme kättemme aikaansaannosta, olemme tyytyväisiä siihen, mitä on saavutettu. Ensinnäkin siitä syystä, että saavutimme sen, mitä tavoitteissa itsellemme asetimme ja mitä myös halusimme saavuttaa. Ulkomaalaisvangit ja heihin liittyvät asiat olivat kiinnostaneet meitä kumpaakin jo aiemmin, ja nyt saimme oivan mahdollisuuden tarkastella asiaa selkeästi pintaa syvemmmälle. Ulkomaalaisia vankeja koskevalla kyselyllä sekä Turun vankilan rikosseuraamusmiehiä koskevalla haastattelulla, saimme haltuumme valittua

aihetta koskevaa ajantasaista tietoa, jonka avulla pystyimme luomaan henkilökunnan käyttöön Kattellaan-oppaan. Tarkoituksenamme ei alun perinkään ollut kerätyn aineiston mahdollisimman laaja analysointi vaan vastausten ja ratkaisujen löytäminen keskeisiin haasteisiin.

Valitsemamme näkökulma vankilan kuntoutuksen ja valvonnan osalta selkeytti tietoperustan muodostumista sekä auttoi sisällön rakenteen luomisessa. Valitsimme tiedonkeruun sekä analysoinnin menetelmiksi sellaiset, jotka palvelivat parhaiten mahdollisimman laajan ja kattavan aineiston saamista sekä sen käsittelyä. Yksi keskeisimmistä opinnäytetyömme tähtihetkistä tapahtui vankikyselyn kohdalla, kun tajusimme etukäteen testata vankikyselyä ennen sen varsinaista laajempaa levikkiä. Testaus osoitti sen, että meidän oli muutettava tapaa, jolla aioimme tietoa kerätä, enemmän asiakaslähtöiseksi ja sosiaalisemmaksi. Siis tavaksi, jolla varmistaisimme huomattavasti paremman vastausprosentin sekä myös sisällöllisesti laajemmat vastaukset.

Opinnäytetyömme kriittisen tarkastelun avulla voimme todeta, että me olisimme voineet lyhentää sisällöllisesti kappaletta koskien toimintaympäristöä sekä perustehtävää, joka nykyisessä muodossaan on suhteellisen laaja. Nykyinen muoto on kuitenkin hyvin tarkoituksellisesti tehty. Rakenne ja käsittelyn laajuus perustuu siihen, että jos rikosseuraamusalaan vihkiytymätön henkilö lukee työtämme, on hänen ensin ymmärrettävä mistä rikosseuraamusalan työssä on yleensäkin kysymys. Tämä mahdollistaa pienempien detaljien hahmottamisen ja tarkastelemisen. Toinen kriittisyyden paikka on opinnäytetyömme tiedonkeruun osalta kyselyiden rajoittaminen koskemaan vain vankeja ja asiantuntijahaastattelun koskemaan vain rikosseuraamusesimiehiä. On totta, että kyselyitä ja haastatteluja olisi voinut kohdistaa myös esim. erityisohjaajiin taikka työnjohtajiin, mutta me jouduimme rajaamaan myös tiedonkeruuta tilanteessa, jossa työmme alkoi paisua kohtuuttomiin mittoihin. Teimme valinnan toivoen, että joskus joku selvittää asiaa myös niistä näkökulmista, jotka eivät meidän työstämme käy suoraan ilmi. Samoin peruslähtökohtamme nousi

Vankeuslaista, jossa kuitenkin on erikseen määrätty erityinen laaja-alainen vastuu ja velvollisuus nimenomaan rikosseuraamusesimiesten toimenkuvaan.

Valitut aineistonkeruumenetelmät (vankikysely sekä asiantuntijahaastattelut) osoittautuivat mielestämme toimiviksi menetelmiksi. Vankikyselyn vastausprosentti oli korkea (~ 65 %), erityisesti huomioon ottaen vastaajien elämäntilanteen ja sen että kyselystä ei ollut heille välitöntä hyötyä. Saimme vankikyselyn avulla kerättyä tarvittavat tiedot Kattellaan-opasta varten. Asiantuntijahaastattelun osallistumisprosentti oli myös erityisen korkea (~ 89 %). Haastattelusta saadut tiedot korreloivat hyvin vankikyselyn kanssa ja se vahvisti vankikyselystä saatuja tietoja, esiin tulleiden haasteiden osalta.

Vaikka keräsimme monenlaista tietoa, kehittämishankkeemme fokuksena ei ollut niinkään tiedon keruu ja analysointi. Tarkoituksenamme on ollut kerätä tietoa ulkomaalaisten vankien ja henkilökunnan näkökulmista ja pohtia yleisimmät pulmat, jotka nousevat molemmista ryhmistä. Saatujen tietojen pohjalta kehitimme selkeän työkalun, joka tarjoaa ratkaisut yleisimpiin ongelmiin Turun vankilassa koskien ulkomaalaisia vankeja. Oppaastamme ei tullut aukoton, emmekä me löytäneetkään ratkaisuja kaikkiin esille nousseisiin haasteisiin.

Ammatillisessa mielessä kehittämishankkeen tyypin opinnäytetyön tekeminen on antanut meille paljon. Ulkomaalaisvankien määrän radikaali lisääntyminen alallamme on enemmän kuin todennäköistä myös tulevaisuudessa ja kuten työssämme toimimme esille, määrän lisääntyessä myös haasteet kasvavat suuremmiksi. Pelkästään aiheesta löytyvän ajankohtaisen keskustelun ja kirjoittelun seuraaminen sekä moninaiseen lähdeaineistoon tutustuminen on tehnyt meistä asiantuntijoita liittyen ulkomaalaisuuteen vankilassa. Saimme myös valitettavasti huomata, että vaikka lähdeaineistossa oli monta ulkomaalaisuutta rikosseuraamusalalla käsittelevää aiempaa

opinnäytetyötä sekä tutkimusta (aikaisimmat vuodelta 2001–2002), niin mitään konkreettisia parannuksia tai asioiden eteenpäin viemisiä ei ollut saatu aikaan, eikä niitä oikeastaan ollut edes haettukaan. Toisaalta, ottaen huomioon rikosseuraamusalan menneiden vuosien taloudellisen tilanteen (valtion tuottavuusohjelma) ja resurssit sekä tulevaisuuden näkymät ja säästöpainheet, voi todeta että toiminnan kehittäminen tulee olemaan haastavaa kaikkien vankien osalta, myös ulkomaalaisten.

7.2 Luotettavuus ja eettisyys

Haastattelut ja kyselyt, joita toteutimme kerätäksemme aineisto, oli toteutettu tutkimuslupaehdoin noudattaen. Vangille toteutetussa kyselyssä näimme jokaisen vastaajan henkilökohtaisesti ja luovuttaessamme hänelle kyselylomakkeen selvitimme hänelle kyselyn tarkoituksen, meidän roolimme ja miten käsittelemme aineistoa analysoinnin yhteydessä ja sen jälkeen. Kysely oli vapaaehtoinen, eikä siitä ollut välitöntä hyötyä vastaajalle. Selvitimme myös tämän asian kyselylomakkeen luovutuksen yhteydessä. Painotimme mahdolliselle vastaajalle, että vastaamisesta kieltäytyminen tai vastaamatta jättäminen ei vaikuta hänen rangaistuksensa suorittamiseen millään lailla. Tämä on ollut tärkeä asia siksi, että monelle ulkomaalaiselle vangille Suomen vankeinhoitojärjestelmä on vieras, ja he joutuvat täyttämään paljon erilaisia lomakkeita ymmärtämättä aina niiden tarkoitusta. Säilytimme kyselystä saadut tiedot siten, että kenelläkään ulkopuolisella ei ollut pääsyä niihin. Suunnitelman mukaisesti alkuperäiset ja palautuneet kyselylomakkeet on hävitetty polttamalla niiden analysoinnin jälkeen.

Rikosseuraamusesimiehille totutetun kaksiosaisen teemahaastattelun alussa kerroimme, miksi haastatteleimme heitä, miksi teemme sitä tällä kokoonpanolla ja mikä on meidän tarkoituksemme. Kerroimme, että nauhoitamme haastattelun ja käsittelemme sitä nimettömänä. Painotimme, ettemme tule litteroimaan haastatteluja, vaan aineiston analyysi tullaan tekemään myös nimettömästi.

Haastattelu oli vapaaehtoinen, ja siihen oli saatava etukäteen lupa vankilan johtajalta. Kiinnitimme opinnäytetyössämme erityistä huomiota anonyymiteettiin, jolloin saavutimme tilanteen, jossa sekä vankikyselyn että asiantuntijahaastattelun loppuanalyysissä ei ole tietoja, joiden avulla tunnistaminen olisi ollut mahdollista. Asiantuntijahaastattelusta tehdyt nauhoitteet on tuhottu sekä sanelukoneesta että tietokoneesta, kuten myös haastattelussa tehdyt alkuperäiset muistiinpanot.

Olemme pyrkineet opinnäytetyömme tekemisessä toimimaan mahdollisimman eettisesti ja luotettavasti sekä kiinnittämään huomiota rehellisyyteen. Vaikka kokonaisotos on numeerisesti suhteellisen pieni, olemme toteuttaneet kyselyn kaikille poikkileikkauspäivänä Turun vankilassa oleville ulkomaalaisille vangeille. Kattavan otoksen sekä hyvän vastausprosentin avulla voimme olettaa, että saadut tulokset ovat jossain määrin yleistettävissä. Samat lähtökohdat toteutuvat myös asiantuntijahaastattelun kohdalla sekä huomio siitä, että rikosseuraamusesimiehen työn sisältö ja kuvaus on valtakunnallisesti hyvin yhteneväinen. Luotettavuutta lisää myös se, että molemmat tekijät hallitsevat hyvin erilaisia haastattelutekniikoita ja ovat harjaantuneet niiden käyttöön käytännön työssä. Myös ammatillisesta näkökulmasta katsoen olemme tehneet kummatkin yli kymmenen vuotta työtä salassa pidettävien materiaalien ja henkilötietojen parissa, mikä osaltaan tukee luotettavaa ja eettistä tapaamme tehdä opinnäytetyötä.

7.3 Toistettavuus ja tulosten levittäminen

Mielestämme opinnäytetyömme on helposti toistettavissa muissa suljetuissa vankiloissa. Soveltaminen vaatii kuitenkin kohdevankilan vallitsevien olosuhteiden kartoittamista sekä erityisen paikallisen tiedon päivittämistä mm. Kattellaan-oppaaseen. Opinnäytetyön ja oppaan perusrakenne ja sisältö käsittelevät aiheita, jotka ovat helposti yleistettävissä, koska ne perustuvat Vankeuslakiin ja muuhun alan yleiseen lainsäädäntöön.

Tulosten levittämisen osalta opinnäytetyön valmiiksi saamisen jälkeen pidämme tiedotustilaisuuden Turun vankilan koko henkilöstöä koskevan kuukausipalaverin yhteydessä. Tarkoituksenamme on kertoa, mistä opinnäytetyössämme on ollut kyse sekä esitellä saatuja tuloksia. Opas on koko Turun vankilan henkilökunnan käytettävissä, ja sitä tullaan jakamaan kattavasti laitoksen sisällä. Tämän lisäksi tallennamme oppaan ja opinnäytetyömme vankilan serverille. Levitämme muutoinkin tietoa työstämme alan sisällä sekä lähetämme työmme Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskuksen kirjastoon, josta se on lainattavissa. Tiedottaminen ulkomaalaisille vangeille ei ole tarkoituksenmukaista, koska päätimme toteuttaa vankikyselyn anonyymisesti ja täten emme voi antaa suoraa palautetta kyselyyn vastanneille. Uskomme kuitenkin siihen, että käytännön työssä Kattellaan-oppaasta saatu hyöty välittyy ulkomaalaisille vangeille henkilökunnan kautta.

LÄHTEET

Haapasalo, J. 2008. Kriminaalipsykologia. Juva: WS Bookswell Oy.

Hirsijärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Horsma, T. & Jauhiainen, E. (toim.) 2004. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 10/2004. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Huhta, H. 2010. Selvitys etnisestä yhdenvertaisuudesta vankiloissa 2010. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2010. Helsingin yliopisto: Valtiotieteellinen tiedekunta.

Junninen, M. 2008. Suomalaisten vankiloiden turvallisuus. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 5/2008. Heuni, Publication Series No. 58. Vammalan Kirjapaino Oy.

Kananoja, A.; Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma Oy.

Kantola, A. 2006. Ulkomaalaisten kohtaaminen vankeinhoitotyössä. Opinnäytetyö. Rikosseuraamusalan koulutusohjelma. Tikkurila: Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan paikallisyksikkö.

Knuuti, U. & Vogt-Airaksinen, T. 2010. Ohjelmatyö rikosseuraamusalalla. Helsinki: Keskushallintoyksikkö.

Kurki, L.; Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä – sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Melin, H. & Roine, M. 2011. Sosiologian peruskurssi. Viitattu 13.1.2012
<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiologia/index.html> > Kulttuuri ja arkielämä.

Metsänen, R. & Matinheimo-Kokko, K. (toim.) 2011. Lokaaleja ja globaaleja kohtaamisia sosiaali- ja terveysalalla. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Mäntyharju, E. & Siili, T. 2010. Monikulttuurisen asiakkaan kohtaaminen – hoitohenkilöstö- ja asiakasnäkökulma. Opinnäytetyö. Kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

Nafekh, M. & Motiuk, L. 2002. The Statistical Information on Recidivism - Revised 1 (SIR-R1) Scale. Canada: Correctional Service of Canada.

Nieminen, P. 2004. Sopeutuminen vankilassa - ulkomaalaistaustaisten miesvankien puheenvuoroja. Opinnäytetyö. Diakoninen sosiaali- ja kasvatustieteiden koulutusohjelma. Järvenpää: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Järvenpään yksikkö.

Ojanen, S. 2000. Ohjauksesta oivallukseen – ohjausteorian kehittelyä. Saarijärven Offset Oy.

Onnismaa, J.; Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2000a. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1 – ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Porvoo: WS Bookswell Oy.

Onnismaa, J.; Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2000b. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2 – ohjauksen toimintakentät. Porvoo: WS Bookswell Oy.

Rikosseuraamuslaitos 2011a. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio. Viitattu 2.2.2011
<http://www.rikosseuraamus.fi> > Organisaatio.

Rikosseuraamuslaitos 2010a. Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen rikosseuraamusalue. Viitattu 2.2.2011 <http://www.rikosseuraamus.fi> > Toimipaikat ja yhteystiedot > Vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot > Länsi-Suomen rikosseuraamusalue.

Rikosseuraamuslaitos 2010b. Kehittämishankkeen toimintaympäristö. Viitattu 2.2.2011 <http://www.rikosseuraamus.fi> > Toimipaikat ja yhteystiedot > Vankilat ja yhdyskuntaseuraamustoimistot > Länsi-Suomen rikosseuraamusalue > Turun vankila.

Rikosseuraamuslaitos 2010c. Turun vankilan toimintakertomus 2010. (Julkaisematon).

Rikosseuraamuslaitos 2011b. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Viitattu 15.12.2010 (Julkaisematon).

Rikosseuraamuslaitos 2011c. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen toimintasuunnitelma 2011. (Julkaisematon).

Rikosseuraamuslaitos 2010d. Rikosseuraamuslaitoksen vankirakenne 2010. Viitattu 2.2.2011 <http://www.rikosseuraamus.fi> > Tilastot > Vankirakenne.

Rikosseuraamuslaitos 2009. Rikosseuraamusalan vuosikertomus. Viitattu 2.2.2011 <http://www.rikosseuraamus.fi> > Ajankohtaista > Julkaisut > Vuosikertomus > Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2009.

Rikosseuraamusvirasto 2005. Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamusviraston moniste elokuu 2005. Helsinki: Keskushallintoyksikkö.

Ruusuvuori, J.; Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Salonen, M. 2010. Asiakaspalautteen kehittäminen Kriminaalihuoltolaitoksen Turun aluetoimistossa. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Tietosanoma Oy.

Schubert, C. 2007. Monikulttuurisuus mielenterveystyössä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sijoittajayksikkö 2004. Sijoittajayksikötoiminnan käsikirja. Sijoittajayksikön sisäinen julkaisu 1/2004.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston kuntoutusselonteko eduskunnalle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 6/2002. Viitattu 5.1.2012 <http://pre20031103.stm.fi/suomi/eho/julkaisut/ehosisallys29.htm>.

Suomen Säädoskokoelma, Nro 767. 2005. Vankeuslaki. Edita Prima Oy.

Tilastokeskus 2011. Vuosikatsaus 2009, 1. Katsaus Suomen väestöön 2009. Viitattu 2.2.2011 http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2009/01/vaerak_2009_01_2010-09-30_kat_001_fi.html.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Valtioneuvoston asetus, Nro 509. 2006. Valtioneuvoston asetus vankeudesta. Helsinki.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vehviläinen, S. 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki: Gaudeamus.

Päätös

14.6.2011

27/332/2011

Apulaisjohtaja Aki Saarinen
Käyrän varkila

Erikoissuunnittelija Victoria Menna
Länsi-Suomen rikosseuraamusalue

Hakemuksenne 31.5.2011

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Turun ammatti-
korkeakoulun ylemmän amk-tutkinnon sosionomin opinnäytetyötä varten.
Opinnäytteen ohjaajana toimii lehtori Eeva Timonen-Kallio.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Opinnäytteen tarkoituksena on selvittää ulkomaalaisuuden tuomia haasteita
kuntoutuksen- ja valvonnan henkilökunnan ja vankien näkökulmista Turun
vankilassa. Tarkoituksena on tuottaa ja selkeyttää uutta käytännön toimintaa
oppaan muodossa.

Tutkimuksen kohderyhmä

Turun vankilan henkilökunta ja ulkomaalaiset vangit.

Tutkimuksen toteutus

Henkilökunnan haastattelut, vangeille tehtävä kysely. Tutkimuksessa käyte-
tään Vankitietojärjestelmän aineistoja.

Lupahakemus

Haette tutkimuslupaa opinnäytteen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimuslu-
van hakemuksenne mukaisesti.

Yhteyshenkilöinä toimivat erikoissuunnittelija Helena Eloranta ja apulaisjohtaja
Inga Grönlund. Käytännön järjestelyt opinnäytteen toteuttamiseksi sovi-
taan heidän välityksellään.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää
yksilöity suostumus. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineistot keruu ei saa
aiheuttaa kohutonta häiriä vankilaosastojen muulle toiminnalle.

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88448

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Turun vankilaan sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Hankkeesta tulee myös lähettää tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pitää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Ari Juuti
ylitarkastaja,
kehitysjohtajan sijainen

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Sauli Hautakangas
Turun vankilan johtaja Anna Arola-Järvi
Turun vankilan apulaisjohtaja Inga Grönlund
Turun vankilan erikoissuunnittelija Helena Eloranta
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekomaa

TERVEHDYS !

Turun vankilassa toteutetaan kysely kaikille ulkomaalaistaustaisille ja ulkomaalaisille vangeille. Kysely on osa työelämän kehittämishanketta ja sen tavoitteena on selvittää ulkomaalaistaustaisten vankien vankeusaikana kokemat ongelmat, jotka voivat liittyä esim. kielimuuriin, kulttuurisen taustaan tai kansalaisuuteen. Kyselyn tarkoituksena on selvittää mahdolliset ongelmakohdat ja saada ulkomaalaisvankien ääni kuuluviin sekä myös kerätyn tiedon avulla kehittää ulkomaalaisille ja ulkomaalaistaustaisille vangeille suunnattua toimintaa Turun vankilassa.

Kysely toteutetaan anonyymisti / nimettömänä, jolloin kenenkään vastaajan henkilöllisyys ei paljastu kyselyn missään vaiheessa. Kyselylomakkeiden analysoinnin jälkeen tiedot käytetään kehittämishankkeessa siten, ettei niiden perusteella pysty vastaajia yksilöimään. Välittömästi analysoinnin jälkeen alkuperäiset kyselylomakkeet hävitetään.

Näillä saatesanoilla pyydämmekin Sinua huolellisesti täyttämään ohessa olevan kyselylomakkeen. Kyselyssä on käytetty kolmea erityyppistä vastausmuotoa. Vastaaminen on kunkin kysymyksen kohdalla mahdollista joko,

- ympyröimällä sopivan sanavaihtoehdon (esim. KYLLÄ / EI)
- käyttämällä vastaukseen vapaa kenttä, johon voit vapaasti kirjoittaa tekstiä
- taikka käyttämällä numeraalista vastausmuotoa (1-5), jossa ympyröidään oikeaksi koettu numero,
 - 1 tarkoittaa, että olet täysin eri mieltä väittämän kanssa,
 - 2 tarkoittaa, että olet hieman eri mieltä väittämän kanssa,
 - 3 tarkoittaa, että et ole samaa etkä myöskään eri mieltä väittämän kanssa
 - 4 tarkoittaa, että olet jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa
 - 5 tarkoittaa että, olet täysin samaa mieltä väittämän kanssa

(esim. 1 / 2 / 3 / 4 / 5)

Valmiiksi täytetyn lomakkeen voit lähettää sisäisessä postissa ERIKOISSUUNNITTELIJA VICTORIA MENNALLE.

KYSELYLOMAKE

1. TAUSTATIEDOT

SUKUPUOLI: MIES / NAINEN

IKÄ: _____ VUOTTA

KANSALAISUUS: _____

USKONTOKUNTA: _____

SUOMESSA KIRJOILLA: KYLLÄ / EI

ONKO KARKOITUSPÄÄTÖS, KÄÄNNYTYS TAI MAAHANTULOKIELTO: KYLLÄ / EI / EN TIEDÄ

PÄÄRIKOS: _____

TUOMION PITUUS: _____ VUOSI / KK / PVÄ

2. SAAPUMINEN JA SIOITTAMINEN VANKILASSA

ONKO SINULLE LAADITTU RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMA: KYLLÄ / EI / EN TIEDÄ

KOTIPAIKKAKUNTANI SUOMESSA ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

KIELITAITONI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

SUKUPUOLENI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

IKÄNI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

PERHESUHTEENI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

TERVEYDENTILANI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

USKONTONI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

KOULUTUKSENI / TYÖKOKEMUKSENI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OMA TOIVEENI ON HUOMIOITU SIOITTELUSSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OLEN HYÖTYNYT VANKILAN JÄRJESTÄMÄSTÄ TULKKIPALVELUSTA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

3. PERUSHUOLTO JA ASUMINEN

ASUN TÄLLÄ HETKELLÄ SULJETULLA OSASTOLLA: KYLLÄ / EI

MINULLA ON OLLUT ULKOMAALAIUUUTENI TAIKKA ERILAISEN KULTTUURITAUSTANI JOHDOSTA ONGEL-

MIA ASUINOSASTOILLA: KYLLÄ / EI / EN OSAA SANOA

JOS KYLLÄ, NIIN MILLAISIA ONGELMIA:

SUOMALAIHIN VANKEIHIN VERRATTUNA MINUUN SUHTAUDUTAAN ENNAKKOLUULOISEMMIN, JOH-

TUEN ULKOMAALAIUUDESTANI: KYLLÄ / EI / EN OSAA SANOA

JOS KYLLÄ, NIIN MITEN SE ILMENEE:

KOEN, ETTÄ MINULLA ON VANKILASSA SAMAT OIKEUDET KUIN SUOMALAIKILLA VANGEILLA (ASUMINEN,

VAATETUS, RUOKAHUOLTO JA ULKOILU) : KYLLÄ / EI

4. TOIMINTAAN OSALLISTUMINEN - TYÖTOIMINTA

HALUAISIN OLLA MUKANA VANKILAN TYÖTOIMINNASSA: KYLLÄ / EI

OLEN TÖRMÄNNYT ONGELMIIN TYÖTOIMINTAAN HAKEMISESSÄ / TYÖLLISTYKSESSÄ: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MILLAISIA ONGELMIA:

Liite 2

OLEN MUKANA VANKILAN TYÖTOIMINNASSA: KYLLÄ / EI

JOS EI, NIIN SIIRRY KOHTAAN VIISI (5.)

JOS KYLLÄ, NIIN MILLÄ TYÖVERSTAALLA JA MISSÄ TYÖTEHTÄVISSÄ:

OLEN SAANUT TARVITTAVAT OHJEISTUKSET TYÖTEHTÄVIINI: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OLEN SAANUT OHJEISTUSTA OMALLA ÄIDINKIELELLÄNI: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

MINUA ON KOHDeltu ASIAllISESTI TYÖPAIKALLANI, HENKILÖKUNTA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

MINUA ON KOHDeltu ASIAllISESTI TYÖPAIKALLANI, MUUT VANGIT: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OLEN TIETOINEN MITEN PALKKANI MÄÄRÄYTYY JA MIHIN SE PERUSTUU: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

5. TOIMINTAAN OSALLISTUMINEN - OPISKELU

OLEN OPISKELLUT / OSALLISTUNUT KOULUTUKSEEN TURUN VANKILASSA: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MIHIN OLET OSALLISTUNUT:

HALUAISIN OPISKELLA TURUN VANKILASSA: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MITÄ HALUAISIT OPISKELLA:

Liite 2

OLEN TÖRMÄNNYTTÄ ONGELMIIN OPISKELEMAAN HAKEMISESSÄ / PÄÄSEMISSÄ: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MILLAISIA ONGELMIA:

OLEN PARHAILLAAN OPISKELEMASSA: KYLLÄ / EI

JOS EI, NIIN SIIRRY KOHTAAN KUUSI (6.)

JOS KYLLÄ, NIIN MITÄ OLET PARHAILLAAN OPISKELEMASSA:

OLEN SAANUT TARVITTAVAT TIEDOT OPISKELUUN LIITTYEN: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OLEN SAANUT OHJEISTUSTA JA OPASTUSTA OPISKELUUN LIITTYEN: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OLEN SAANUT OHJEISTUSTA OMALLA ÄIDINKIELELLÄNI: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

KULTTUURITAUSTANI ON HUOMIOITU OPISKELUA SUUNNITeltaessa: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

KIELELLINEN OSAAMISENI ON HUOMIOITU OPISKELUA TOTEUTETTAESSA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

OPISKELU / SAAMANI KOULUTUS ON OLLUT MINULLE HYÖDYLLISTÄ: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

6. TOIMINTAAN OSALLISTUMINEN - KUNTOUTUS

OLEN SAANUT TIETOA VANKILASSA JÄRJESTETTÄVÄSTÄ KUNTOUTUKSESTA: KYLLÄ / EI

OLEN SAANUT MAHDOLLISUUDEN KESKUSTELLA OSASTON ESIMIEHEN / OHJAAJAN KANSSA

MINULLE SUUNNATUSTA / TARVITSEMASTANI KUNTOUTUKSESTA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

Liite 2

OLEN OSALLISTUNUT KUNTOUTUSTOIMINTAAN TURUN VANKILASSA: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MIHIN OLET OSALLISTUNUT JA OLIKO KYSEESSÄ ESIM. JOKIN KURSSI:

HALUAISIN OSALLISTUA KUNTOUTUSTOIMINTAAN TURUN VANKILASSA: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MIHIN HALUAISIT OSALLISTUA:

OLEN TÖRMÄNNYT ONGELMIIN KUNTOUTUSTOIMINTAAN HAKEMISESSÄ / PÄÄSEMISSÄ: KYLLÄ / EI

JOS KYLLÄ, NIIN MILLAISIA ONGELMIA:

OSALLISTUN PARHAILLAAN KUNTOUTUSTOIMINTAAN: KYLLÄ / EI

JOS EI, NIIN SIIRRY KOHTAAN KUUSI (7.)

JOS KYLLÄ, NIIN MIHIN OSALLISTUT JA ONKO KYSEESSÄ ESIM. JOKU KURSSI:

KOEN KUNTOUTUSTOIMINTAAN OSALLISTUMISENI ONGELMALLISEKSI: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

SAAMANI KUNTOUTUS ON OLLUT MINULLE TARPEELLISTA: 1 / 2 / 3 / 4 / 5

7. VAPAA-AIKA

PYSTYN OSALLISTUMAAN VAPAA-AJAN TOIMINTOIHIN:	KYLLÄ	/	EI
SAAN VIETTÄÄ VAPAA-AIKAA MUIDEN VANKIEN KANSSA:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
VOIN HALUTESSANI OSALLISTUA LIIKUNNALLISIIN HARRASTUKSIIN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
PYSTYN HARJOITTAMAAN USKONTOANI VANKILASSA:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
VOIN HALUTESSANI OSALLISTUA OMAN USKONTONI TILAISUUKSIIN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
PÄÄSEN KÄYMÄÄN HENKILÖKOHTAISESTI VANKILAN KIRJASTOSSA:	KYLLÄ	/	EI
PYSTYN KÄYTTÄMÄÄN VANKILAN KIRJASTON PALVELUITA:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
KIRJASTOSTA LÖYTYY MINULLE AINEISTOA KIELELLÄ JOTA YMMÄRRÄN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
PÄÄSEN KÄYMÄÄN HENKILÖKOHTAISESTI VANKILAN KANTTIINISSA:	KYLLÄ	/	EI
PYSTYN KÄYTTÄMÄÄN VANKILAN KANTTIININ PALVELUITA:	1	/	2 / 3 / 4 / 5

8. VANGIN YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE

SAAN RIITTÄVÄSTI TIETOA OMALLA KIELELLÄ, OMAN ALKUPERÄMAANI TAPAHTUMISTA, ESIM.

SANOMALEHDISTÄ, TELEVISIOSTA JNE. :	1	/	2 / 3 / 4 / 5
OLEN TYYTYVÄINEN VANKILAN KIRJEENVAIHTOMAHDOLLISUUTEEN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
OLEN TYYTYVÄINEN VANKILAN PUHELIMEN KÄYTTÖMAHDOLLISUUTEEN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
OLEN TYYTYVÄINEN VANKILAN TAPAAMISKÄYTÄNTÖIHIN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
OLEN TYYTYVÄINEN VANKILAN PERHETAPAAMISKÄYTÄNTÖIHIN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5
OLEN TYYTYVÄINEN VANKILAN POISTUMISLUPAKÄYTÄNTÖIHIN:	1	/	2 / 3 / 4 / 5

KIITOKSIA KYSELYYN VASTAAMISESTA !

ASiantuntijahaastattelurunko

1. Saapuminen vankilaan

- miten vangin tausta (ulkomaalaisuus) vaikuttaa vangin asioiden hoitoon saapumisen yhteydessä ? (kommunikointi, tarkastus, hallussapitomääräykset, osastosijoitus)
- miten kielitaitoon liittyviä pulmia ratkaistaan ?
- missä olisi mielestäsi kehitettävää ?
- mihin erityisesti pitää ulkomaalaisen vangin kanssa kiinnittää huomiota ?

2. Perushuolto ja asuminen

- miten vangin ulkomaalainen tausta vaikuttaa hänen osastosijoitteluun ?
- millaisia vaatimuksia / tarpeita olette huomanneet ulkomaisilla vangeilla vrt. suomalaisiin vankiin osastolla asumiseen liittyen ? (ruokailu, vaatetus, ulkoilu jne.)
- suhtaudutaanko ulkomaalaisiin vankeihin eri tavalla kuin suomalaisiin vankeihin ?
- esiintyykö vankien keskuudessa rasistisia asenteita ulkomaalaisia vankeja kohtaan, onko eri kansalaisuuksissa eroja ?
- miten rasistisuus ilmenee, mikäli sitä esiintyy ?

3. Työtoiminta

- pääsevätkö ulkomaalaiset vangit työtoimintaan samalla tavalla kuin suomalaiset vangit ?
- ovatko ulkomaalaiset vangit halukkaita osallistumaan työtoimintaan, verrattuna suomalaisiin vankeihin ?
- millaisia ongelmia työtoimintaan osallistumisessa esiintyy vankien ulkomaalaisuuden vuoksi ?

4. Opiskelu

- osallistuvatko ulkomaalaiset vangit opiskelu- tai kuntoutustoimintaan Turun vankilassa ?
- oletko huomannut eroja suomalaisten ja ulkomaalaisten vankien välillä toimintaan osallistumiseen / opiskeluun hakeutumiseen liittyen ?
- pitäisikö ulkomaalaisuutta huomioida kuntoutusohjelmissa tai opiskelussa erikseen, miten ?

5. Vapaa-aikaa

- osallistuvatko ulkomaalaiset vangit samoihin toimintoihin kun suomalaiset vangit ?
- minkä tyyppistä toimintaa nimenomaan ulkomaalaisille vangeille voisi järjestää Turun vankilassa ?
- onko siihen käytännön tarvetta ?
- millaisia eroavaisuuksia on löydettävissä ulkomaalaisen ja suomalaisen vangen kohdalta, puhuttaessa vapaa-ajan aktiviteeteista, kulttuuritaustasta ja uskonnonharjoittamisesta ?

6. Vangen yhteydet

- onko ulkomaalaistaustaisen vangen vaikeampaa ylläpitää sosiaalisia kontaktejaan verrattuna suomalaiseen ?
- vaikuttaako ulkomaalaistaustaisuus sosiaalisten sidosten merkitykseen vangen elämässä ?
- vaikuttaako ulkomaalaistaustaisuus perhetapaamisten ja poistumislupien myöntämiseen ?
- onko ulkomaalaistaustaisen vangen helppo pitää yllä yhteyksiä siviili-maailmaan Turun vankilassa ?

7. Taustojen erilaisuus

- tuottaako ulkomaalaiset vangit teidän mielestänne enemmän työtä verrattuna suomalaisiin vankeihin, jos niin millä lailla tämä ilmenee ?
- onko syntynyt sellaisia tilanteita, joita ei olisi syntynyt kantaväestön kanssa ? (esim. eristys, tai muu vastaava)
- onko ulkomaalaisten vankien kanssa syntynyt eri tyyppisiä ongelmia kun kantaväestön kanssa ?

KATTELLAAN

OPAS

- opas Turun vankilan henkilökunnalle

Oppaasta löytyvät seuraavat pääkohdat:

- 1) Yleistä
- 2) Saapuminen ja sijoittelu
- 3) Perushuolto ja asuminen
- 4) Toimintaan osallistuminen
- 5) Vapaa-aika
- 6) Yhteydet vankilan ulkopuolella
- 7) Hyödylliset linkit
- 8) Lopuksi

1. YLEISTÄ

Ulkomalaisten vankien vankilassa olo ei aina siju mutkattomasti ja määrän kasvaessa haasteet ovat nousemassa. Kehitystyötä on yritetty jo tehdä ennakkoivasti, mutta tähän mennessä asia ei ole vielä edennyt. Turun vankilassa ei tällä hetkellä ole mitään opasta, joka olisi käsitellyt tätä aihetta, mutta tarve asialle on kuitenkin olemassa. Tarkoituksenamme on ollut helpottaa henkilökunnan haasteita, jotka johtuvat vankien ulkomalaisuudesta. Vankila on suuri organisaatio ja ongelmat, eivät useimmiten johdu jostakin yhdestä asiasta vaan kokonaisuus on osiensa summa, mutta ajattelimme, että oppaan avulla ainakin jotkut asiat voisivat helpottua.

Olemme keränneet tietoa sekä ulkomalaisilta vangeilta, että asiantuntijoilta (rikosseuraamusasiantuntijilta). Tuloksista nousi esiin se, että monet asiat vankilassa ulkomalaisten kohdalla pystyttäisiin ratkaisemaan lisäämällä tietoa henkilökunnan keskuudessa ja parantamalla tiedotusta.

Opas on tarkoitettu ensisijaisesti Turun vankilan henkilökunnan käyttöön. Tarkoituksena on ollut luoda käytännön työkalu / opas. Opas sisältää yksinkertaiset ja helpokäyttöiset ratkaisut yleisempiin kysymyksiin, jotka nousevat esiin työskennellessä ulkomalaisten vankien kanssa. Katteellan-opas on lähtökohdiltaan tarkoitettu vangin kanssa lähiyötä tekeville työntekijöille. Olemme oppaassa tähänneet sellaiseen muotoon ja sisältöön joka hyödyttäisi laaja-alaisesti kaikkia vankilayön sektoreita, sekä kuntoutusta että valvontaa. Opas on syntynyt Käyrän vankilan apulaisjohtajan, Aki Saarisen, ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arvointikeskuksen erikoissuunnittelijan, Victoria Mennan, ylemmän ammatikorkeakoulututkinnon kehittämishankkeen lopputuloksena.

Toivomme, että Kattellaan-oppaasta muodostuu henkiökunnan keskuudessa Vankeuslain tyyppien yleisopus liittyen ulkomaalaistaustaisiin vankeihin, josta voi oikeasti löytää apua, oikeisiin käytännön kysymyksiin ja tilanteisiin. Koska mikään ei ole ikinä täysin valmista, niin toivomme että myös nyt tehtyä työtämme joku jatkaisi, täydentäisi ja veisi eteenpäin myös tulevaisuudessa.

Turun vankila on yksi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen (LSRA) suojetuista vankiloista.

Turun vankila

Käyntiosoite: Mathilda Wredén katu 1
Postiosoite: PL 50, 20251 Turku

Turun vankilassa on laskennallisia vankipaikkoja 235 vangille. Keski-vankiluku viime vuosina on ollut n. 350 vankia. Turun vankila on yksi monikulttuurisimmista vankiloista Suomessa. Poikkeikelauspäivänä 17.10.2011 Turun vankilassa oli kirjoilla 27 ulkomaalaistaustaista vankia, joista 16 (~ 60 %) asui suojetulla osastolla. Yksi keskeinen haaste liittyy ulkomalaisvankkeihin onkin omistunut osastosi joitella suhteessa muuhun piilorasitukseen vankiyhteisöön.

Ulkomaalaisvankien määrä on kokonaaisuudessaan kasvanut vuoden 1993 48 vangista, vuoden 2009 huippuun, 370 vankiin. Kasvu on ollut lähes lineaarista ja korreloinut yhteen vankien yhteiskunnan maahanmuuttajien määrän kasvun. Tias-tokeksuksen tietojen perusteella nykyisin noin joka kymmenes vanki Suomessa on ulkomaalainen.

2. SAAPUMINEN JA SIOITTELU

Vangin sijoittamisesta vankilaan päättää arviointikeskuksen johtaja. Lain mukaan sijoittelussa otetaan huomioon kotipaikka, yhteyksien säilyttäminen omaisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, aiempien rangaistusten määrä, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus, sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusaajan mukaisen toimintaan.

Tulovaiheessa, mikäli tiedät, että vanki tarvitsee tulkikiapua, ota yhteyttä tulkikeskukseen.

Osastosi joituksesta päättää vankilan johtaja. Vangin osastosi joittelussa otetaan huomioon hänen rangaistusaajan suunnitelmansa, vangin yksilölliset ominaisuudet, ikä, vangin mahdollisuudet täyttää osallistumisvelvoitteensa, vankilan turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitäminen sekä vangin turvallisuus ja rikollisen toiminnan ehkäiseminen.

Tarkista vangin kielitaito hänen saapuessaan osastolle. Luovuta hänelle vähintään päiväjärjestys kielellä, jota hän ymmärtää (mikäli käännös on olemassa). Vaihtoehtona on esim. Google-kääntäjäillä tehty ns. hätäkäännös.

3. PERUSHUOLTO JA ASUMINEN

Vankilan järjestys sääntö on keskeisin dokumentti vankilan jär-
jestyksen ylläpidossa sekä laitosoimintoihin liittyvissä sei-
koissa. Toinen tärkeä asiakirja on kunkin asuinosaan erilai-
set päiväjäestykset. Varmista, että vähintään osaston päivä-
jästyks on käännetty valmiiksi mahdollisimman monelle kie-
lille ja ole valmiina sen käännettämiseen nopeasti myös uusi-
le kielille.

Käännösapua voit tiedustella Rikosseuraamuslaitoksen kes-
kusyksikön vastuuhenkilöiltä (Rinki) ja valmiita sanastoja eri
kielillä löytyy Ringistä (Rinki, Työvälineet, Sanastot).

Kyky kommunikoida nousee merkittävään rooliin, kun puhu-
taan ulkomaalaisen vangin aijen selviytymisestä vankilassa.
Ole mahdollisimman tietoinen lähiympien työtovereistesi sekä
myös muun vankilan henkilökunnan kielitaidosta, jotta voit
saada heiltä tarvittaessa nopeasti tulkkauspua. Ole myös tie-
toinen yleisesti osastoasi vankien kielitaidoista.

Korosta erityisesti ulkomaalaisen vangin kohdalla, että epäsel-
vissä asioissa heidän tulisi aina kääntyä vankilan henkilökun-
nan puoleen, sitäkkin huolimatta että yhteistä kielitaitoa ei hei-
olisi. Mikäli havaitset rasistisia asenteita tai/ta toimintaa
muiden vankien taholta, ilmoita asiasta välittömästi osaston
rikosseuraamusosastolle ja puutu asiaan välittömästi.

4. TOIMINTOIHIN OSALLISTUMINEN

Vankilassa tapahtuva toiminta jakautuu kuntoutukseen, kun-
toutuvaan työtoimintaan ja koulutukseen. Kaiken vankilassa
tapahtuvan toiminnan perimmäisenä tarkoituksena on edistää
vangin sijoittumista yhteiskuntaan sekä vähentää uusintarikol-
listusta. Vangilla on velvollisuus osallistua toimintoihin ja / tai
kuntoutukseen, jotka on määrätty vangin yksilöllisessä ran-
gaistusajan suunnitelmassa (Ransu).

Mikäli vanki haluaa osallistua kuntoutuvaan toimintaan ja se
on hänen rangaistusajan suunnitelmansa mukaista, hänet tulee
ohjata asuinosaan omalle erityisohjajalle.

Mikäli vanki haluaa osallistua kuntoutuvaan työtoimintaan ja
on sijoitettu sellaiselle osastolle, jossa töissä käynninen on
mahdollista, ilmoita asiasta osaston rikosseuraamusosaste-
helle. Jossain tapauksissa vangin kuntoutuvaan työtoimintaan
osallistuminen vaatii ensin hänen osastosijoituksensa vaihtoa.

Mikäli vanki on motivoitunut opiskelemaan tai kiinnostunut
koulutuksesta mutta hänen kielitaitonsa on vähäinen, hänet tu-
lee ohjata opinto-ohjaajan vastaanotolle.

Mikäli vanki tarvitsee tulkkiapua työskentelyssä, selvittää tarve
hyvissä ajoin ja varaa tulkit tulkki keskukselta tai käytä henki-
lökunnan kielellisiä osaamista.

5. VAPAA-AIKA

Laki edellyttää, että vankilassa on järjestettävä vankilaoloihin soveltuva vapaa-ajan toimintaa. Vapaa-ajan toimintoilla tarkoitetaan liikuntaa, askartelua, opiskelua, kirjasto-, taide- ja kulttuuritoimintaa, erilaista kurssitoimintaa jne. Vangilla on oikeus osallistua vapaa-ajan toimintoihin vankilassa, ja oikeutta voi rajoittaa vain lailla säädettyillä perusteilla.

Vapaa-ajan toimintoihin kuuluvat myös jumalanpalvelukset sekä muut uskonnolliset tilaisuudet. Vangilla on oltava mahdollisuus harjoittaa omaa uskontoaan sekä myös mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa.

Mikäli vanki ei kuulu evankelisuterilaiseen uskonto-kuntaan ja hän haluaa osallistua oman uskontokuntansa jumalanpalvelukseen, asiassa voi käännyä Turun vankilapastorin puoleen, puh. 84741 tai 050-3443 242.

Kirjaston palveluja on lain mukaan oltava jokaisessa vankilassa ja vangilla on oikeus päästä kirjastoon riittävän usein. Oikeutta voi rajoittaa laissa säädettyillä perusteilla. Mikäli vanki on sijoitettu sellaiselle osastolle, josta kirjastossa käyminen ei ole fyysisesti mahdollista, lainaukset tehdään osastolla olevien kirjallisuus-luetteloiden perusteella, asionitilomakkeen välityksellä. Kirjastonohjaajalta voi erikseen tiedustella vieraskielisten kirjojen luetteloita.

Kirjaston palveluja koskevassa asioissa voi käännyä Turun vankilan kirjastonohjaajan puoleen, puh. 84608 tai 050-4306 365.

6. YHTEYDET VANKILAN ULKOPUOLELLE

Vangin on mahdollista käyttää yhteydenpitoon postia, korttipuhelinta, vastaanottaa vieraita sekä anoa poistumislupaa. Sosiaalisten kontaktien ylläpitämiseksi sekä eristäytymisen estämiseksi on hyvä varmistaa, että ulkomaalainen vanki on tietoinen em. mahdollisuuksista pitää yllä yhteyksiä vankilan ulkopuolelle.

Huomioi, että mahdollisesti ulkomaalaisen vangin kohdalla perheen sekä perheyhteisön merkitys korostuu erityisesti ja myös kulttuuritot voivat tulla näkyviin vangin muussa sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Pyri olemaan tietoinen erilaisten kulttuurien ominaisuuksista ja mahdollisista vaikutuksista laitoseiämään.

Yleistietoa erilaisista kulttuureista löytyy esim. internetin Wikipedia-palvelusta hakusanalla kulttuuri.

Ulkomaalaisten vankien kohdalla on myös hyvä tietää, onko vangeilla valmiiksi käännyys- tai karkotuspäätös taikka onko tällainen asia vireillä. Jossain tapauksissa em. asiat voivat vaikuttaa mm. vangin poistumislupiin. Käännyys- ja karkotusasioissa on hyvä olla yhteydessä vankilan täytäntöönpano henkilökuntaan.

7. HYÖDYLLISET LINKIT

- **Turun kaupungin info-piste ulkomaalaisille**

<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=150814>

Tavoitteena on antaa tietoja ja neuvontaa asiakkaan omalla kielellä ja vastata moninaisiin ongelmiin ja kysymyksiin, joita maahanmuuttajilla on.

- **Turun kaupungin ulkomaalaistoimisto**

<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=42673>

Tarjolla olevat palvelut: aikuissosiaalityö, kotouttamispalvelu, lapsiperheiden sosiaalityö, maahanmuuttajapalvelut ja toimeentulotuki.

- **Turun kaupungin maahanmuuttajien sosiaalipalvelut**

<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=4894&culture=fi-FI&contentlan=1>

Turussa sosiaalipalveluihin kuuluu mm. päivähoitoa ja muita palveluita perheille.

- **Turun seudun tulkikeskus**

<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=42480>

Tulkaus- ja käännöspalvelut

- **Google-kääntäjä**

<http://translate.google.fi>

8. LOPUKSI

Nyt käsillä oleva opas ei vastaa kaikkiin vankeudessa esiintyviin ulkomaalaisuuden haasteisiin. Jotkut haasteista ovat niin laajoja ja moniaäyisiä sekä syvälle juurtuneita, että niihin ei ole löydetävissä yhtä yksinkertaista ratkaisua. Haluamme kuitenkin tuoda esille myös osan näistä, teidän ajateltavaksenne.

Miten voidaan aktiivisesti ja tehokkaasti puuttua vankiyhteisön rasistisiin asenteisiin?

Millaista ohjelmatoimintaa, koulutusta sekä työtoimintaa tulisi ulkomaalaisille vangeille erityisesti kehittää, vai tulisiko?

Miten voidaan käytännön työssä ottaa paremmin huomioon ja ymmärtää eri kulttuureihin liittyviä eroavaisuuksia, mm. väärinkäsitysten välttämiseksi?

Oisiko saavutettavissa jotain selkeää hyötyä, jos laitoksen henkilökunnan kielelliset osaamiset olisi selkeämmin kartoitettu?

Tulisiko miettiä rikosseuraamusalan tulevaisuutta, erityisesti ulkomaalaisvankien määrän kasvun näkökulmasta?

Lopuksi haluamme kiittää kaikkia Kartellaan-opiaan tekemisessä mukana olleita henkilöitä ja tahoja.

Copyright © Aki Saarinen & Victoria Menna 2012